

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1889.   Första Kammaren.   N:o 15.

Lördagen den 9 Mars, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 1 och 2 i denna månad.

Anmälles och bordlades:

statsutskottets memorial n:o 28, om anvisande af de i regeringsformens 63 § föreskrifna kreditivsummor;

bevillningsutskottets betänkande n:o 5, i anledning af väckta motioner om utförseltull å jernmalm;

lagutskottets memorial n:o 25, i anledning af Andra Kammarens återremiss af 1 punkten i utskottets utlåtande n:o 13, öfver väckta motioner om ändringar i utsökningslagen den 10 augusti 1877; äfvensom

sistnämnda utskotts utlåtande n:o 26, i anledning af väckt motion om ändring af § 28 i förordningen om urarfvagörelse m. m. den 18 september 1862.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran bankoutskottets den 7 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 7 och lagutskottets samma dag bordlagda utlåtande n:o 24.

Efter förnyad föredragning af statsutskottets den 6 och 7 i denna månad bordlagda memorial n:o 26, med förslag till voteringspropositioner i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i frågor rörande anslagen under riksstatens femte hufvudtitel, godkändes de föreslagna voteringspropositionerna.

Herr Bergström erhöll på begäran ordet och yttrade: Enligt bref från herr erkebiskopen har hans läkare förbjudit honom att företaga en resa hit. Han skrifer vidare, att läkarens derom utfärdade betyg blifvit af honom insändt till herr talmannen, men då, enligt hvad jag sport, detta betyg ännu icke framkommit, har jag ansett mig vara pliktig att på detta sätt anmäla erkebiskopens förhinder att inställa sig här i dag.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande lagutskottets den 1 och 2 innevarande mars bordlagda utlåtande n:o 19, i anledning af ej mindre Kongl. Maj:ts propositioner, angående behörighet för qvinna att inväljas i skolråd och fattigvårdsstyrelse samt med förslag till ändrad lydelse af § 38 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm, än äfven väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande skolråd.

*Behörighet
för qvinna
att inväljas
i skolråd och
fattigvårds-
styrelse.*

1 punkten.

Herr statsrådet Wennerberg: Såsom det för Kammaren är bekant, har lagutskottet afstyrkt Riksdagens bifall till den framlemnade kongl. propositionen i afseende på behörighet för qvinna att inväljas i skolråd och fattigvårdsstyrelse. År 1887 tillstyrkte lagutskottet en framlemnad motion i samma syfte. Kamrarna enade sig då derom, att en skrifvelse borde afgå till Kongl. Maj:t, för att Kongl. Maj:t måtte utreda saken och söka gå Riksdagens önskning till mötes i detta afseende, så att qvinna måtte kunna inväljas såsom ledamot i skolråd och fattigvårdsstyrelse.

Lagutskottet var då, liksom äfven nu, icke fullt enigt. Dess ordförande hade en annan mening. Han yttrade dock till protokollet i denna kammare, att han *för närvarande* icke kunde lemna bifall till den gjorda framställningen. Detta »för närvarande» finnes i Riksdagens protokoll särskildt understruket, hvarigenom man finner, att han principiellt icke hade något emot saken, i fall den så kunde framställas, att han derpå kunde gå in, ty det säger sig sjelf, att annars vore dessa två ord meningslösa. Han angifver äfven hufvudskälet, hvarför han för sin del icke då ville lemna sitt bifall. Detta hufvudskäl var, att han ansåg det icke vara rätt att tvinga qvinnan in i ledamotskap af fattigvårdsstyrelse och skolråd. Denna hans åsigt delade jag då, liksom jag ännu fortfarande delar den.

Det är en betydlig skilnad, en gång för alla gifven, mellan man och qvinna, så att qvinnan *måste* hafva en annan *egentlig* verksamhetskrets än mannen. Jag ber, att Kammaren lägger vikt på, att jag med flit betonar och liksom stryker under ordet *egentlig*. Just med afseende så väl på lagutskottets ordförandes då uttalade mening som derpå, att denna mening delades af många af de Kongl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitel, som i ärendet blifvit hörda, framställde jag för Kongl. Maj:t min åsigt såsom dermed öfverensstämmande, att nemligen qvinna icke borde tvingas till ledamotskap

i fattigvårdsstyrelse och skolråd, d. v. s. att qvinna borde, utan uppgifvande af något af de för männen gillande laga skäl, kunna fritagas från eller afsäga sig plats i fattigvårdsstyrelse och skolråd.

Sådan föreligger nu ock Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagens pröfning. Den har redan varit före i Andra Kammaren. Meningsarna der voro i år liksom 1887 delade och ungefär på samma sätt. Och saken kan ju erkännas vara af kinkig art, ty samma meningsskiljaktighet, som då liksom nu visade sig i Andra Kammaren, och då än mera i Första Kammaren, der, såsom känt är, saken blott på den förseglade sedeln lyckligt gick igenom, samma meningsskiljaktighet har äfven visat sig hos de myndigheter, som blifvit af Kongl. Maj:t hörda i ämnet. Dock har denna skiljaktighet hufvudsakligen hos dem hvilat på det ifrågasatta tvänget. Detta är i den kongl. propositionen upphäfdt. Den frivillighet, som af lagutskottets ordförande har blifvit erkänd såsom just den rätta ståndpunkten i detta afseende, har nu blifvit tillbörligen bevarad.

Lagutskottet har emellertid funnit för godt att, sedan Riksdagen på lagutskottets tillstyrkan skrivit till Kongl. Maj:t, och Kongl. Maj:t låtit sina myndigheter yttra sig i frågan och derefter, i öfverensstämmelse med Riksdagens önskan, framlagt sin proposition till Riksdagen, afstyrka bifall till densamma. Det torde då få anses alldeles nödvändigt, att, om ett afslag nu äfven från Riksdagens sida gifves, detta, för att mista hvarje sken af lättsinne, hvilat på mycket goda skäl. De hufvudsakliga skäl, som lagutskottet anför, äro dock egentligen icke skäl, utan påståenden. Det första påståendet är, att denna reform icke är af behofvet pakallad; det andra påståendet är, att om också detta vore förhållandet, är reformen icke af någon synnerlig betydenhet; och det tredje påståendet, i fall man skall räkna upp det tredje också, är att den skall lända så väl qvinnan som samhället till föga bättnad, ja till skada.

Såsom Kammaren hör, är detta påståenden, men lagutskottet har funnit, såsom riktigt är, nödvändigt att för dessa påståenden fram-bära några skäl. Då jag är af en olika åsigt med lagutskottet, i afseende å dess påståenden, så är det min skyldighet att pröfva dessa hjälpskäl och försöka att visa deras otillräcklighet inför Kammaren. Jag känner nu verkligen icke något annat sätt att gå till väga, då två tvista om en sak och hvardera parten påstår sig hafva rätt, än att hvar och en af dem, hvilket också ju är hans fulla rättighet, pröfvar den andres skäl. Befinnas å någondera sidan dessa skäl icke goda, måste också der sjelfva påståendet falla.

Det heter på sid. 5 af lagutskottets utlåtande: »Det har visserligen framhållits, att qvinnans begåfning skulle i vissa hänseenden lämpa sig för ifrågavarande kommunala förtroendeuppdrag; men det har icke blifvit visadt, att dessa uppdrag blifva i någon mån mindre väl utförda, därför att möjlighet saknas att öfverlemnna dem till qvinnor.» Hvarför det *icke har blifvit visadt*, det är påtagligen därför att det aldrig lemnats tillfälle för qvinnan att visa, huruvida hennes medverkan har varit af någon betydelse eller icke. Alltså, det har helt enkelt *icke kunnat* visas.

Det heter vidare, att det finnes andra utvägar »att för dessa

Behörighet för qvinna att inväljas i skolråd och fattigvårdsstyrelse
(Forts.)

*Behörighet
för qvinna
att ineäljas
i skolråd och
fattigvårds-
styrelse.*

(Forts.)

verksamhetsarter åt de kommunala myndigheterna förvärfva qvinligt biträde, som just under denna frivillighetens form visat sig synnerligen värdefullt.» Ja, det är heller ingen annan form, som man här föreslår. Det är densamma, som nu finnes, men jag medgifver dock, att det finnes en skillnad: hittills har man liksom genom ett privat beting skaffat sig den qvinliga medverkan, och man sparade icke på pris och lof, när den visade sig nyttig, men längre vill man icke gå. Da besluten skola fattas, anser man sig lätt kunna undvara qvinnans råd och erfarenhet. Nu har Kongl. Maj:t så föreslagit, att vill en kommun välja en qvinna till ifrågavarande uppdrag, så står det den fritt, men vill den icke, så slipper den; och vill hon mottaga uppdraget, kan hon; vill hon icke, slipper hon. Jag kan icke tänka mig högre grad af ömsesidig frihet, än detta.

Skulle man åter anse, att om qvinnan komme in i skolråd eller fattigvårdsstyrelse, hennes deltagande i öfverläggningarna kunde lända till skada för samhället, och att det därför vore bäst att hon hålles utanför desamma, hur kan det då komma sig, att man faktiskt använder henne genom att beordra henne att uträtta den eller den saken? Jag har sjelf varit ordförande i fattigvårdsstyrelse och fann under denna tid, att ingen tog bättre reda på förhållanden, som dertill hörde, än en qvinna, af hvilkens bistånd jag ha le tillfälle begagna mig, och jag försummade heller aldrig att höra hennes yttrande i tvistiga frågor; visserligen var det också en qvinna af framstående dughet och såsom den uträttande den bästa, som fattigvårdsstyrelsen kunde få till hjälp; men att sådana finnas lider intet tvifvel, och denna erfarenhet tror jag att många med mig hafva gjort.

Det kommer sedan två stycken på sid. 6 i betänkandet, som hänga tillsammans och handla om den ringa betydelse, som den kongl. propositionen i sjelfva verket har i praktiskt afseende. Det anföres der, hurusom på flera ställen, i synnerhet på landet, det skulle finnas högst få kommuner, som skulle hafva någon nytta deraf. Med undantag af städerna, skulle i de få landtkommuner, der tillståndet vore sådant, att qvinna kunde väljas, ingen enda sådan må hända finnas, som vore lämplig. Detta vore dock af mindre betydelse, ty ingen visste, huru saken kunde ställa sig senare.

Sammanfattningen af dessa stycken finna vi längst ned på sid. 6, der det heter: »Såsom utskottet sålunda sökt visa, kan den föreslagna lagändringen icke anses vara af något praktiskt behof från det allmännas sida påfordrad.» — Af ett praktiskt behof från det allmännas sida påfordrad — ja, jag tror att det beror mycket på hvem man frågar derom, och helt visst förhåller det sig så, att frågar man det allmännas malsmän vid en riksdag, så torde svaren blifva mycket vexlande; men ville man fråga dem, som egentligen häröfver borde få yttra sig, men som sällan hafva någon målsman inom riksdagen för sina innerligare angelägenheter, så skulle man nog få höra, att den vore enhälligt påfordrad, ty här gäller det de fattige och barnen.

Här är verkligen ett högviktigt mål före, som icke därför, att det till en början i kvantitativt afseende skulle taga sig temligen obetydligt ut, bör ringaktas eller sättas å sido. Hvem är närmare och skickligare att taga sig an de fattiges behof och barnens önsknings än qvinnan?

Och huru har man gjort öfverallt, der det verkligen blifvit något härutinnan uträttadt? Har man icke för detta mål använt kvinnor? Jo visst, och lagutskottet erkänner detta på tre ställen, och i ytterst ampla ordalag. Finge dessa barn, hvilkas ögon stråla af glädje, då en qvinna, en god qvinna, har med dem att göra, finge de yttra sig i fall de kunde det, huruvida de gerna ville hafva i skolrådet en sådan, en som kunde stå på deras sida och förklara deras önskningsar och leda deras tycken, sannerligen man skulle få höra till svar ett barnaskri af glädje. Och vänder man tanken till de fattige — huru många af männen, upptagna af sina sysslor och hårdnade under lifvets bestyr och som många gånger sett, huru ofta de fattige dölja sitt skrymteri och sin lätja under hjälplöshetens mantel, huru många af dem skulle kunna behjerta, att dock ofta en verklig nöd gömmer sig under samma dräkt, en nöd hvilken endast kan tagas reda på af den, som har ett ömt hjerta för de fattige? Låtom oss erkänna, att qvinnan i detta fall oftare har ett sådant hjerta än mannen.

*Behörighet
för qvinna
att inväljas
i skolråd och
fattigvårds-
styrelse.
(Forts.)*

I andra delen af samma stycke heter det: »ej heller är den, såsom den blifvit i Kongl. Maj:ts propositioner närmare bestämd, af någon synnerlig betydighet». Jag har redan erkänt, att den verkligen icke kan anses vara det för närvarande i *quantitativt* afseende. Men är det då af ingen betydighet att taga ett första, om än litet, principiellt riktigt steg? Är det icke af någon betydelse, om denna verksamhet, äfven om den skulle inskränkas för tillfället, för framtiden blefve rigtad åt det rätta hållet? Och visar icke allaredan erfarenheten, att man de facto har slagit in på detta håll? Saken står nemligen redan på den punkten, att fattigvårdsstyrelser begagna qvinnans hjälp och nästan icke kunna reda sig henne förutan. Här är blott frågan: vill man äfven begagna sig af hennes erfarenhet och duglighet vid rådplägningen?

Det kan ju icke nekas, att en god mätare på människans utveckling i civilisatoriskt, i socialt, ja äfven i politiskt afseende, är det anseende, som lemnas åt qvinnan. Vilja vi se hennes verksamhetsfält riktigt inskränkt, så låtom oss gå tillbaka till hedendomen och der se henne förtjena ett namn, som knappt tillåter henne att vara människa. Men just det gamla folk, som fick den nåden att förkunna, att det finnes icke mer än *en* Gud, Jehovah, just detta folk skiljer sig från de andra genom den ovanliga aktning, som det lemnade qvinnan. Hon deltog der nästan i alla statens bestyr, ja det gick så långt, att detta folk icke tvekade att sätta henne in i sin högsta domstol. När Deborah satt der och dömde Israel, så visar den lilla korta berättelsen om henne, att hon visserligen icke var den betydelselösaste eller sämsta bland Israels domare. Under Greklands och Roms hedendom sjönk hon åter. Men sedan, under kristna tiden, då man erkände, att man måste fästa något större afseende på qvinnan, som redan träd ut i det offentliga lifvet, så gjordes detta snart nog på ett sätt, som i sjelfva verket icke var mycket värdt. Man kom så under medeltiden, under chevaleriets tid, derhän, att man icke kunde offra nog granna *ord* på qvinnans egenskaper och dygder. Det gick till öfverdrift, och man insåg snart, att något reelt erkännande icke derigenom hade blifvit lemnadt henne. Steg för steg har hon dock

*Behörighet
för kvinna
att inväljas
i skolråd och
fattigvårds-
styrelse.*

(Forts.)

vunnit ett sådant. Fort går det dock ej. Det finnes till och med ännu spår af detta chevalereska förfarande i sjelfva lagutskottets utlåtande; det slutar nemligen på följande sätt: »med allt erkännande af den betydelsefulla och välsignelserika verksamhet qvinnan under fiivillighetens form utöfvat och utan tvifvel fortfarande kommer att utöfva på nu ifrågavarande områden» — så vill lagutskottet i alla fall icke besvära henne, när det är fråga om sjelfva skötseln af fattigvård och skolor. Detta är artigt, men jag tror, det vore bäst att lemna alla dylika artigheter, som väl ännu med viss befogethet kunna qvarstå i det privata lifvet, men ingalunda i det offentliga; ty skall man i det offentliga lifvets allvarsamma förrättningar vara artig, och det till och med i ett lagutskott, så går man för långt.

Qvinnan är säkerligen i längden icke belåten med dessa tomma floskler, och samhället har redan under årtionden visat sig heller icke vara nöjdt dermed. Det måste blifva någon, om än liten, förändring i detta; ty qvinnan har nu förtjent full rätt att fordra, hvad som hittills skänkts henne såsom en njugg nådegåfva. Vi kunna icke vara utaf med henne, lika litet i det allmänna, medborgerliga, kommunala och sociala lifvet som i det enskilda och familjelifvet. Hon spelar en allt större och större roll och ser med allt mer och mer längtande blickar till den tid, då man skall fullt erkänna hennes rättighet som menniska, att, då hon icke numera såsom fordom måste hafva sitt stöd i mannen, blifva stäld på den punkt, att äfven hon för sig kan få vara verksam, om hon *vill* det, och har visat, att hon *kan* det.

Det sista argumentet, som lagutskottet anfört, är detta — såsom det heter mot slutet af betänkandet — »att qvinnans befattning med alla dessa uppgifter skulle vara lika litet för henne sjelf som för samhället till någon båtnad, utan fastmera till skada». Huru detta kan hänga samman med den strof jag nyss tog mig friheten läsa upp, huru detta, att hon förflyttas in i ett par små styrelser och får deltaga i deras rådplägingar, skall kunna förvandla den verksamhet, som förut fått det största loford, icke blott till en intet betydande, utan rent af till en samhällsskadlig, det förstår jag icke och jag tror, att icke heller lagutskottet förstår det.

Det är vanligt att man framtager såsom ett skäl, då man icke vill lemna qvinnan den rätt hon bör kunna fordra, att man skall icke draga henne från hennes egentliga verksamhetskrets. Det låter bra; men det är alldeles nödvändigt att nu visa, hvilken är *hennes* egentliga verksamhetskrets och hvilken är *mannens* egentliga verksamhetskrets. Finna vi dem icke båda just på grund af senare tiders lagstiftning ofta hafva samma verksamhetskrets? Är qvinnans egentliga verksamhet t. ex. att hafva öppen handel? Nej, säger man, det är det icke. Ja, men hon har det. Är qvinnans egentliga verksamhet att sköta ett landtbruk och handtverk? Nej, det är det icke. Ja, men hon gör det. Hur har hon kunnat få det? Naturligen derigenom att författningar och lagar hafva gifvit henne tillstånd dertill. Hafva författningar och lagar gifvit henne tillstånd dertill, så förmodar jag att de icke blott haft rätt dertill, utan att det också varit grundadt på sunda lagstiftningsprinciper, att så har skett.

Han talar i lagutskottets betänkande, i stycket ofvanför det nyss omnämnda, derom, att skulle det tillerkännas qvinnan rätt att mot- taga ett dylikt uppdrag, men äfven att afsäga sig detsamma, så skulle detta icke stå i öfverensstämmelse med sunda lagstiftningsprinciper. Min öfvertygelse är, att det gör det på grund af motsvarigheter i andra fall. Den respekten har jag för lag, att äfven om det förefaller mig som om den vore något dunkel till konsekvensen, så vet jag, att man först och främst skall lyda, och tror för det andra, att den tillkommit efter det mognaste bepröfvande. Att tala om ett privilegium för qvinnan i detta fall, det kan man endast, om man sätter i stället för »qvinnan» *qvinnan såsom ledamot*. I annat fall känner jag knappt mer än ett privilegium för qvinnan — ett mycket stort privilegium, men som är sådant, att qvinnan säkert skulle vilja dela det med mannen. Men det privilegium, som här är i fråga, är så ojemförligt litet betydande mot de privilegier, som mannen genom lagstiftningen vetat att förskaffa sig under århundraden, att det ej förtjenar att som sådant nämnas.

*Behörighet
för qvinna
att inväljas
i skolråd och
fattigvårds-
styrelse.
(Forts.)*

Det har framhållits, och det går såsom en ledande tråd genom hela lagutskottets utlåtande, hvilken stor betydelse frivilligheten eger. Men, mine herrar, är det fråga om att få den borttagen nu? Om så vore, då kunde jag finna skäl att här anställa en grundlig undersökning om det rådliga att kasta bort någonting så förträffligt som det frivilliga biträdet af qvinnan och riskera ett allt för lagbundet. Men det är just detta, som Kongl. Maj:t i sin proposition har undgått, och detta på grund af en — om icke allmänt, dock mycket hos de myndigheter, som blifvit hörda, och äfven inom Riksdagen — uttalad önskan.

Det finnes derigenom, att qvinnan är qvinna, sådana förhållanden, att det i vissa fall *måste* lagstiftas för henne på ett annat sätt än för mannen, likasom det länge och väl har lagstiftats, och detta i allmänhet på ett annat sätt, för mannen än för qvinnan.

Jag har kanske varit något för utförlig, men det har skett i den önskan, att jag måtte slippa att uppträda en gång till. Kommer något nytt före, som tvingar mig dertill, så anser jag det för en skyldighet att göra det och skall då icke heller underlåta det. Jag vill nu sluta med att till denna Kammare hemställa, om *i allmänhet* kan anses med dess värdighet fullt öfverensstämmande att det ena året skriva till Kongl. Maj:t och begära bifall till en sak, som till pröfning har legat före, och det andra året säga nej till densamma. Jag medgifver, att i afseende på detta ärende stod under 1887 års riksdag Kammaren delad såsom hälften mot hälften. Men då man har ansett, att denna sak vore af liten betydelse, och då den i själfva verket föga förändrar det förhållande i praktiskt afseende, som varit, då tror jag att Kammaren skall finna mindre skäl än annars att ingå på lagutskottets afslag; och på grund deraf tager jag mig friheten att, med afslag på utskottets betänkande, yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Stråle: Uppenbart torde det vara, att mycket betydande fördelar skola uppstå, om qvinnan får deltaga i de kommunala bestyr-

*Behörighet
för qvinna
att inväljas
i skolråd och
fattigvårds-
styrelse.*

(Forts.)

ren i fråga om skolan och synnerligast i en del af fattigvårdsbestyren. Jag åberopar till stöd här för dels de i Riksdagens skrivelse den 18 juni 1887 anförda skäl och dels det varma föredrag, som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nu har gifvit Kammaren. Jag vågar till och med påstå, att i en del af fattigvårdsbestyren är qvinnan ofta lämpligare än mannen. Genom den föreslagna förändringen lär emellertid icke mycket vara vunnet. Ty här är fråga endast om den qvinna, som är röstberättigad i kommunen, och det torde komma att höra till undantagen, jag befarar det åtminstone, att hon har de särskilda kvalifikationer, särdeles för fattigvårdsbestyren, jag nyss antydde. Helt annat blefve förhållandet, om den föreslagna förändringen omfattade äfven icke röstberättigade qvinnor. Men här möter ju en mycket stor betänklighet. I kommunalförvaltningen ansvara alla för penningförvaltningen, och det får väl knappast antagas såsom allmän regel, att den qvinna, som företrädesvis är lämplig för fattigvårdsbestyren, äfven har den erfarenhet och den kännedom om affärsförhållanden, att hon förstår att bedöma medlens utlåning, säkerhetshandlingar o. s. v. Dessutom, skulle en utsträckning i denna riktning ega rum, måste äfven meddelas särskilda bestämmelser för gifta och omyndiga qvinnor. Måne det är alldeles otänkbart, att en lagbestämmelse kan formuleras sådan, att äfven icke röstberättigade qvinnor äro valbara till kommunala bestyr, men utan ansvarighet för medel och penningförvaltning?

Skulle emellertid uppmärksamheten allmänt fästas på det förklarande, herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet meddelat till statsrådsprotokollet, nemligen att hinder icke möter för fattigvårdsstyrelse och skolstyrelse att till sitt biträde i allmänhet eller för särskilda uppgifter tillkalla qvinnor, som dertill funnes villiga, och denna utväg anlätades, tror jag att större fördelar skulle beredas än genom den nu föreslagna lagen.

Då nu Kongl. Maj:ts proposition innehåller den mycket viktiga bestämmelsen, att qvinna har rätt att afsäga sig ett val till kommunalstyrelsen, så anser jag mig kunna och böra tillstyrka bifall till den kongl. propositionen.

Herr Borg: Samma dag, lagutskottets förevarande utlåtande bordlades här i Kammaren, föreföll en diskussion, hvarunder bibeln mycket åberopades. Jag kom då genom en ofrivillig tankeförbindelse att jemföra lagutskottets mordiska anslag mot en del riksdagsfoster med de betlehemitiska barnamorden. En särskild anledning härtill hade jag deri, att jag sjelf bland dessa foster hade ett, öfver hvars hufvud det bart huggande svärdet sväfvade. Här gälde det ett litet rart barn, *betydligt* vackrare än dess pappa, ja, ett barn, som var så märkvärdigt — det äro ju för resten alla barn i pappornas ögon — att det omhuldats af till och med två särskilda utskott, räknat 142 ömma faddrar, slutligen erhållit kunglig vård och upptuktelse, och nu presenterades såsom en väluppfostrad, förhoppningsfull pilt, hvilken lofvade att blifva till nytta och glädje för hela landet. Och så får man en vacker dag höra, att piltens lif är i fara, alldeles som då kung Herodes, den ryktbare höfdingen, rasade mot de oskyldige i Betle-

hem. Ett sådant öde hotade denna pilt, oaktadt 14 andra höfdingar och 6 öfversteprester eller biskopar gifvit honom ärliga handslag, uppmuntringar och välsignelser för färden ut i lifvet. Skall han då döden dö? Huru som helst, hans kära pappa måste försvara honom i döden, framför allt visa, att han icke *kan* göra något ondt, *endast* godt, om han får lefva. Aldrig har jag med sådan öfvertygelse och sådant lugn kunnat lemna en proprieborgen, som för denna ungdom, ehuru jag fruktar för, att den dock ej är tillräcklig.

*Behörighet
för qvinna
att inväljas
i skolråd och
fattigvårds-
styrelse.
(Forts.)*

Från statsrådsbanken har redan ett så väl genomfördt och vältaligt försvar, en efter mitt förmenande så grundlig vederläggning af utskottets afstyrkande förslag blifvit lemnad, att jag skulle vara hugad att icke lägga något dertill. Men då ingen opposition förekommit, och jag föreställer mig, att lagutskottets representanter önska, att argumenten å motsidan så fort som möjligt och före deras framkomma, har jag trots mig nu böra taga till ordet. Jag skall dock blott fästa mig vid ett par yttranden i utskottets betänkande.

Då utskottet förklarar, att icke något kämbart behof af qvinnans deltagande i ifrågavarande kommunala bestyr finnes, och att det ej visats, att de blifva i någon mån mindre väl skötta, tyckes utskottet hafva förbisett ett ganska viktigt arbete, som jag skulle önskat att dess tid hade tillåtits det att taga kännedom om. Det är nemligen folkskoleinspektörernas vid denna riksdag utdelade berättelse om skolvården i riket. Af denna berättelse framgår, att en stor del skolråd på ett lamt och försumligt sätt sköta sina äligganden. Hvad betyder detta? Jo, det måtte väl betyda det, att en mängd barn, hvilka skulle begagna skolan, icke hafva erforderlig tillsyn. Och hvad betyder det åter för det sedliga lifvet i landet, om än blott tio barn i hvardera af sådana skolor få uppväxa utan tillsyn? Hur lätt blifva de ej under sådana förhållanden förderfvade, kanske för framtiden hemfallna åt brott och last? Redan i en sådan bristfällig uppsigt öfver skolan ligger sålunda något högst betänkligt för den nuvarande skolvården.

Huru kan man för öfrigt bestrida qvinnans lämplighet i skolråd, liksom i fattigvårdsstyrelse, utan att hafva pröfvat den? Jag hemställer till lagutskottets egna medlemmar, huruvida de sjelfve funnit i sina respektive kommuner, från hvilka de hafva erfarenhet, att skol- och fattigvårdsstyrelsernas *alla* ledamöter varit så förträffliga, att der icke funnits *någon* qvinna, som skulle varit lämpligare än den minst duglige och nitiske manlige medlemmen? Men om också lagutskottets medlemmar skulle kunna besvara denna fråga dermed, att de bäste i deras kommuner hafva suttit i nämnda styrelser, betyder väl en sådan erfarenhet af ett ringa antal bra litet i jemförelse med den erfarenhet, jag här åberopat och som torde kunna igenfinnas på många håll i vårt land. Jag skall här tillåta mig meddela *ett* faktum, som jag i dessa dagar inhemtat af en riksdagsman. I en kommun, der skolgången var alldeles underhållig, der presten, den själfskrifne skolrådsordföranden ej brydde sig derom, och skolrådsmedlemmarne icke på flera år besökt skolan, tog församlingen slutligen på följande sätt saken om hand. Den ackorderade med en gammal duglig qvinna, som åtog sig att se till barnens skolgång i *en* rote, att gifva de fatiga barnen föda o. s. v. Detta hade till resultat, att skolgången åter-

*Behörighet
för qvinna
att inväljas
i skolråd och
fattigvårds-
styrelse.*

(Forts.)

ställdes, så att barnen kommo ordentligt i skolan, och denna framgång för qvinnans verksamhet gjorde, att man i samma kommun tog i de öfriga rotarne qvinnor till sitt biträde, så att man till slut hade elfva qvinnor, hvilka på samma berömliga sätt som den först tillsatta skötte tillsynen öfver skolorna och delvis fattigvården. Ett annat faktum synes mig ock väga rätt mycket och ytterligare visa, att man allt mer insett behofvet af qvinnans hjälp på ifrågavarande område. I Landskrona hade man för några år sedan invält en enka i fattigvården. Det fans naturligtvis män, som kände henne och betraktade henne såsom en eröfring för densamma. Besvär anfördes, och slutligen förklarade Kongl. Maj:t valet ogiltigt på grund af lagens bestämmelse. Jag har emellertid skäl misstänka, att i flera församlingar i vårt land är förhållandet sådant, att kommunen verkligen inväljer qvinnor i fattigvård, och att de också utföra en sådan vård, ehuru den är olaglig, ehuru den ej öfverklagats.

Vi hafva ock på nära håll, här i Stockholm, ett exempel, som jag anser mig böra nämna, såsom högligen talande. Jag vet icke, om herrarne hafva sig bekant, att på senaste tiden här i Stockholm inrättats s. k. *arbetsstugor*. De äro för närvarande sju och hafva till ändamål att upptaga de fattigaste barnen, företrädesvis kringströkande småbarn. I dessa arbetsstugor erhålla barnen föda och undervisas i nyttig handslöjd. Om man ger akt, skall man numera knappast kunna upptäcka några fattiga barn på gatorna. På mellantiderna, när barnen äro lediga från de vanliga skolorna, upptagas de fattigaste i dessa arbetsstugor och vänjas der vid ordning, arbetsamhet och ett sedligt lif, hvarigenom många af dem tvifvelsutän räddas för framtiden. Jag tillägger, att det är qvinnor, som härutinnan tagit initiativet och, om icke uteslutande, dock hufvudsakligen sköta detta betydelsefulla värf i uppfostrans och välgörenhetens tjänst.

Vi hafva för resten icke mycket tillfälle i vårt land att jemföra männens och qvinnornas duglighet och lämplighet för skolväsendet och fattigvården, enär qvinnorna derifrån äro uteslutna. Men då är det ock orättvist att förklara dem mindre lämpliga och villiga på sådana områden, hvarest de ej få visa sig, ej få täfla med männen.

Denna ställning föranleder emellertid att taga i betraktande, huru qvinnans verksamhet på *andra* områden stält sig i förhållande till mannens dels i vårt land, dels i andra länder. Det befinnes då, att på alla de områden, der man lemnat utrymme åt qvinnan, såsom i fråga om lika *arfsrätt*, *myndighet*, hennes anställning i skolorna, såväl *folk-* och *högskolor* som *elementarskolor*, i *statens*, *kommuners* och *bolags* tjänst, hon öfverallt icke blott klanderfritt utan mönstergilt utfört sitt arbete. Om så är förhållandet, frågas, huru man skäligtvis vid jemförelse kan ställa henne så långt tillbaka för mannen.

Jag kan här icke undgå omtala, att förtroendet för qvinnans praktiska duglighet och samvetsgrannhet vuxit ända derhän, att hon i detta ögonblick har nycklarne till tvenne af de rikaste härvarande bolags penningehvalf. Jag vet icke hvarför, men man har troligen ansett nycklarne säkrast i hennes vård.

Man har anmärkt, att det skulle vara en väsentlig olägenhet att invälja qvinnan i fattigvårdsstyrelsen, emedan man fruktar, att hon

skulle misshushålla med kommunens medel. Hennes känsla skulle drifva henne att tillstyrka allt för stora utgifter o. s. v. Jag tager mig friheten att uttala en alldeles motsatt åsigt. Man och man emellan erkännes, att qvinnan i allmänhet förstår hushålla bättre än mannen. Då det gäller att för fattigvårdens räkning göra nödvändiga uppköp, undrar jag, om icke qvinnan bättre än mannen skulle förstå att bedöma dessa och hushålla med materialerna. Jag tror därför att, om qvinnan skulle komma in i fattigvårdsstyrelsen, skulle hon tillföra fattigvården en *bättre* hushållning med kommunens medel.

*Behörighet
för qvinna
att inväljas
i skolråd och
fattigvårds-
styrelse.*
(Forts.)

När vi dock hafva så få motbilder att uppställa för att visa hvad den svenska qvinnan på förevarande områden skulle kunna uträtta, nödgas jag gå till andra länder för att se till hvad qvinnan der har åstadkommit. Då framstår först den anglo-sachsiska (engelsk-amerikanska) stammen, som genom sin intelligens, moralitet, sitt praktiska förstånd och sin energi otvifvelaktigt är den förnämsta på jorden. Jag förmodar, att icke någon skall bestrida detta. Vi kunna väl icke neka, att Shakespeare och Dickens, Channing och Parker, Newton och Darwin, Fulton och Edison, Washington och Gladstone, Miss Beecher Stowe, Florence Nigthingale och Josephine Butter beteckna det högsta, djupaste och mest omfattande, hvartill människosläktets intelligens och moralitet hunnit. Jag förutsätter här, att alla eller de flesta af dessa uppbygts äfven af »böckernas bok», af profeternas och evangelisternas rikhaltiga material. Hvilken ståndpunkt har då qvinnan intagit, och hvad nytta har hon gjort inom den anglo-sachsiska stammen? Man får, mine herrar, visserligen icke bedöma henne efter de stora undantagen, utan hålla sig till medel-nivån; men äfven då finna vi, att i England intager qvinnan inom skolväsendet en högst betydande ställning. London, med sina 5 millioner människor, har ett skolråd af 20 personer, i hvilket äfven qvinnor inväljas. Det har funnits tillfällen, då i detta skolråd suttit lika många qvinnor som män. Någon anmärkning har aldrig blifvit gjord emot deras skicklighet eller nit att sköta sitt viktiga uppdrag i den stora världstaden.

Beträffande den amerikanska qvinnan, heter det i ett betydande offentligt dokument: »det finnes ingen gren af industrien, hvari qvinnan ej lemnat prof på sin mekaniska skicklighet». Från 1845 till 1887 hafva amerikanska qvinnor uttagit 1,935 *patent å uppfinningar*. Man må ej tro, att det är på kaffebrännare och stekvündare de öfvat sitt mekaniska snille; nej, det är undervattensteleskop, lifräddningsbåtar, ångbildare, apparater för elektriskt ljus, säkerhetsjernvägsagnar, snöundanskaffare, hissar, sädestorkare, komjökkare, smörkernor o. s. v., som deras uppfinningar gäلت. Detta på det mekaniska området allena. Från andra ber jag också att få nämna några siffror. Amerika räknar omkring 1,000 *qvinliga läkare*, af hvilka somliga äro så anlitade, att de hafva ända till 50,000 dollars i årlig inkomst. Antalet ordinerade *qvinliga prester* uppgick redan 1880 till 165. Qvinnan har sålunda redan i Amerika tagit plats på predikstolen, och jag antager, att det icke dröjer länge, innan hon äfven i vårt land kommer att der täfla med våra prester. Jag har i Köpenhamn hört en qvinlig predikant, hvilken höll en af de bästa predikningar, hvarvid jag närvarit. Men icke blott såsom läkare och prest utan äfven

*Behörighet
för kvinna
att inväljas
i skolråd och
fattigvårds-
styrelse.*

(Forts.)

såsom *jurist* har den amerikanska qvinnan sedan 1869 framträdtt och framträdtt med stor utmärkelse. Hon examinerar redan nu juris studerande, hon utgifver lagböcker, ansedda tidskrifter m. m. Jag skall här taga mig friheten att anföra ett yttrande af den juridiska fakultetens dekanus i Chicago om qvinnorna såsom studerande juridik. Han säger: »vi kunna ej upptäcka någon skilnad emellan könsens förmåga att förstå och tillämpa lagprinciper. Vi önska ladierna välkomna till våra skolor och anse deras närvaro som en fördel för befrämjande af decorum och god ordning.» På domstolen har den amerikanska qvinnan redan vunnit förtroende för skarpsinnighet, humanitet och opartiskhet. För öfrigt finnas uti Amerika qvinnor i statens embetsverk, de äro egendomsadministratörer, fängelse- och hospitalsdirektörer, presidenter och professorer vid universiteten o. s. v. Nu kan man säga, att detta må vara förhållandet med den engelska och amerikanska qvinnan, men hvad har den svenska qvinnan att göra dermed? Jag ber att derpå få svara, att om också den anglosachsiska stammens qvinnor stå högst, så tror jag, att den svenska qvinnan i många hänseenden står lika högt och att hon skall komma att stå mycket högt äfven i andra hänseenden, när hon en gång får tillfälle att visa den förmåga, som man hittills hindrat henne att dess mera utveckla och ådagalägga.

Det sista argument, man öfverallt i Amerika och Europa — jag har hört det äfven i vårt land — begagnat för att hindra qvinnans inträde i det allmänna lifvet, är, att hon är för god, för fin och för »ren» för dylikt. Härpå svarar en amerikansk kvinna: »Käre broder Jonathan, vi ämna ej lemna det offentliga lifvet, som vi funnit det, ingalunda. Ni och edra bröder allena, men ej qvinnorna, hafva åstadkommit den orenlighet, ni talar om, som ni ej beundrar och ej kan göra sämre. Ni känner till hexans soppa, hvori alla ingredienser äro hopblandade. Väl, ni har alla ingredienser med undantag af qvinnans vota. Lägg dem i; det kommer att bli den tillsats af sötma och rening, som behöfves. Vi skola taga qvast, damborste och damskyffel, öppna fönstren och vädra platsen samt försöka få en generalrensning, som just behöfves.» Jag tillägger: Vårt offentliga lif skulle just behöfva en sådan generalrensning; derigenom skulle vi män också blifva bättre i hufvudet och hjertat, sedan så många gamla osunda dunster från vår storhetstid försvunnit, ja, om jag vågade, men det gör jag inte, skulle jag påstå, att till och med den gemena, bland männen allt för allmänna magkatarren då skulle gifva med sig, ty männens lif skulle blifva bättre ordnad; men säkert är, att vi män skulle blifva en smula *större*, ty nu äro vi allt för *små*, då vi bland annat neka qvinnan att hjälpa oss och täfla med oss i det angelägnaste på jorden, att, mer än hittills, vårda barnen och de fattige. Ja, mine herrar, det är just en generalrensning, som behöfves, ty det står illa till med vårt folks moraliska lif. Skulle någon betvifla detta, och skulle framför allt den manliga högfärdsdjefvulen stiga upp till våra hjertan, så låtom oss blott komma i håg följande siffror, hvilka jag hemtat ur Sveriges officiella statistik för år 1887: Sakfälda *män* uppgingo år 1886 till ett antal af 52,155, under det att de sakfälda *qvinnornas* antal endast var 3,316. Männen öfverträffade

sålunda i brott 15 à 16 gånger kvinnorna. För gröfre brott voro samma år sakfälda 1531 män, men endast 259 kvinnor, alltså omkring 6 gånger så många män som kvinnor.

Dessa siffror torde komma äfven den djerfvaste af oss att slå ned ögonen inför den svenska qvinnan samt inför andra nationer och förstå oss att icke tillbakavisa ens den ringaste moraliska kraft, som kan leda till något bättre, och en sådan kraft är qvinnan i skolråd och fattigvårdsstyrelse.

*Behörighet
för kvinna
att inväljas
i skolråd och
fattigvårds-
styrelse.
(Forts.)*

Än en anmärkning, som icke skall kunna jäfvas. Om Kongl. Maj:ts förslag antages, kan dock ingen *qvinna* i hela Sveriges rike komma in i nämnda korporationer utan *männens* medgifvande. De valbara kvinnornas antal är nemligen så ringa, att de ej ens torde utgöra $\frac{1}{10}$ af männens. Magten blir sålunda fortfarande helt och hållet i mannens hand, och det beror nästan uteslutande på honom, huruvida qvinnan på ett eller annat ställe skulle kunna komma in i fattigvårdsstyrelse eller skolråd. På grund häraf frågar jag ock: är det skal för männen, att inskränka sin egen myndighet? Är det skal att männen genom en lag skaffa sig skydd mot sig sjelfve, så att de icke få välja den, som de finna lämplig och sålunda underkasta sig ett orimligt lagförmynderskap? Är sådant klokt och värdigt *frie* män? Hvad skydd vi än för öfrigt behöfva, måtte väl våra röstberättigade dock icke vara så skyddslösa, att de behöfva en lag att skydda sig emot sig sjelfva. En sådan lag vore höjden af protektionism. Det vore prohibitism af värsta sort. Jag hoppas derföre, att ingen man är så rädd för sig sjelf, att han inskränker sin egen magt att invälja qvinnan i skolråd och fattigvårdsstyrelse, då han finner henne lämplig och villig. Kanske bör ock anmärkas att i hela den svenska pressen, hvilken, alldenstund den representerar alla fraktioner, ju ej saknar betydelse, har, så vidt jag känner, knappast något organ uppträdt emot den nu begärda rättigheten för qvinnan. Vid större möten här i Stockholm hafva ock framstående personer af alla samhällsklasser med en mun uttalat sig för lämpligheten och önskvärdheten af ifrågasvarande reform. För resten gläder det mig, att frihandlare och protektionister samverkat i denna sak. Redan då motionen gick igenom i denna kammare, uttalade sig många protektionister, hvilka annars pläga misstänkas för att vara reaktionära, icke vilja framåt, för denna kvinnans rättighet. Samma företeelse visade sig, såsom bekant, äfven i Andra Kammaren, der man, utan afseende på ekonomiska åsichter, gaf sin röst för hvad man i detta afseende fann vara för samhället det nyttigaste. Än större glädje skulle det vara om det kongl. förslaget antoges. Det vore, för att begagna en bild, som regnbågen efter syndafloden, en af försoningsbryggorna emellan partierna, framför allt ett strålände framtidslofte om en kraftigare samverkan än hittills emellan mor och kvinna för ett högt och skönt mål.

Jag sammanfattar nu mitt yttrande i några få ord. Då man sagt, att qvinnan blott i obetydlig mån är lämplig för skola och fattigvård, är det alldeles tvärtom. Hon är *mera* lämplig: i skolan genom sin mildhet, sitt tålmod, sin ihärdighet; i fattigvården genom sitt rikare hjerta, sin skicklighet i detaljer samt sin sparsamhet. Ja, i fattigvården tusen gånger lämpligare än mannen. Eller hvad hade mensk-

Behörighet för qvinna att inväljas i skolråd och fattigvårdsstyrelse. (Forts.)

ligheten varit utan qvinnan som fattigvårderska? Tusen gånger fattigare och olyckligare än den nu är. Huru många millioner menniskor mer skulle ej utan hennes välsignade hand och hjerta hafva svultit och frusit ihjäl? Huru många flera brott skulle ej belastat jorden, om hon ej varit den räddande engeln? Först tillhopa med mannen i dessa anstalter är hon dock i sitt rätta element, likasom i familjen, kompletterande mannens verksamhet.

Då vi förneka hennes rätt och skyldighet att på eget ansvar verka i fattigvård och skola, förakta vi icke blott ett stort verldshistoriskt faktum, nemligen att hon redan hos de mest civiliserade folk välsignelserikt verkar inom nämnda områden, utan vi kasta ock sten på vår egen moder, maka, dotter och syster, sägande till dem: I förtjenen ej ens den plats, som den okunnigaste, den försumligaste, den mest kallhertade man får innehafva. I ären bannlyste endast och allenast emedan I ären *qvinnor*! Låtom oss dock komma i håg, att det är *oss sjelfva* förbannelsen drabbar lika hårdt som den drabbar qvinnan, familjen, fosterlandet, menskligheten, som vi likväl, i den allmänna menniskokärlekens anda och namn, äro skyldige *allt*.

Herr grefve och talman! Jag anhåller om afslag på utskottets utlåtande och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Lundeberg: I motsats till den föregående ärade talaren kan jag icke annat än sluta mig till utskottets hemställan i denna fråga, då jag finner deras skäl fullgiltiga. Jag vågar nemligen, i likhet med utskottet, uttala det påstående, att för närvarande icke något allmänt behof gjort sig gällande för ifrågavarande reform.

Gerna och med tacksamhet erkänner jag och vet att uppskatta qvinnans välsignelserika verksamhet i våra dagar i mångt och mycket, i skolsalen och inom många bildningsområden, och i nödens hem, men denna har kommit sjelfmant, framsprungen ur hennes eget intäitiv, hennes sympati, och på det sättet har denna verksamhet, enligt min tanke, kommit på sin rätta plats och mera i harmoni med hennes bestämmeelse och hennes natur och skaplynne, än om hon af lagar och författningar vore förpligtad att utöfva det verk, till hvilket hennes hjerta nu manar henne.

Det har sagts, att hon skulle kunna verka med mera sjelfständighet och kraft, om hon vore ledamot af fattigvårdsstyrelse eller skolråd. Det har till och med sagts, att det mången gång skulle kunna vara ett behof för kommunen, att kunna insätta henne i desåa korporationer. För min del kan jag icke erkänna detta. Till de fattigas och sjukas boningar hittar hon väl, om hennes sinne ligger deråt, och hon blifver der emottagen utan att några lagstadganden behöfva öppna dörren för henne. För de fattige kan hon verka fullt lika väl såsom biträde åt fattigvårdsstyrelsen eller särskildt underordnad denna styrelse än om hon vore bunden af skrifna former. På samma sätt skulle det vara inom skolans område. Jag vågar gå så långt, att jag påstår, att hon i många skolor icke skulle vara någon välkommen gäst i sin egenskap af kontrollör. Hon skulle

mötas af lärarnes misstroende, och gagnet af hennes verksamhet skulle på det sättet neutraliseras. Jag tror icke heller att man bör fästa sig vid barnens votum i detta fall. Deras votum skulle måhända medföra andra resultat än hvar till man vill komma med en god och välordnad skolundervisning. Jag kan sålunda icke se, att något praktiskt behof föreligger eller att någon praktisk nytta skulle vinnas af en förändring i detta hänseende, men deremot tror jag, att många praktiska olägenheter kunna uppstå, särskildt på landet, af ett stadgande i denna rigtning.

Vi veta mycket väl, att fattigvården på senare tider så svårt ut, att man knappast vet huru man i detta afseende skall ordna och ställa. Huru många både berättigade och oberättigade anspråk ställas icke på hjälp och understöd af fattigvården. Hvilket allvar och hvilken fasthet fordras det icke för att, så att säga, gå en behaglig medelväg, så att den verkligt behöfvande blir hulpen, men att dagdrifvaren och lättingen blir utan hjälp. Med all möjlig respekt för kvinnans sunda omdöme vågar jag tro, att resultatet i dylika frågor kan blifva tvifvelaktigt. I likhet med den förste ärade talaren erkänner jag, att hon är mera varmhjertad än mannen, men just detta kan verka derhän, att hennes känsla springer bort med hennes förstånd. Och det är ju intet ondt att säga om den saken. Det kan derjemte hända att hon, just från den synpunkten sedt, icke kan förvärfva sig den nödiga respekten. Det är sålunda många olägenheter, som bjuda att, åtminstone icke för tidigt, gifva henne en verksamhet, om hvars resultat man icke är säker.

Ett annat skäl, fastän i en annan rigtning, finnes äfven. Vi veta alla, hvilken ofantlig mängd af göromål ligger på kommunalförvaltningen i vår tid; huru svårt det ofta nog är att finna personer, som vilja åtaga sig de kommunala uppdragen, och det har inom vissa delar af landet gått så långt, att en del uppdrag gå i tur församlingsmedlemmarne emellan. Särskildt går ledamotskapet inom fattigvårdsstyrelsen i tur, i synnerhet der samhället är deladt i rotar, detta allt under den förutsättning, att den, som är i tur, icke är fullkomligt olämplig. Det skulle då lätt kunna hända, att en enka med många barn, för hvilkas uppfostran hon arbetar och är ansvarig, kan blifva nödgad att ingå i fattigvårdsstyrelsen. Nu säges det visserligen, att hon är berättigad att afsäga sig detta uppdrag. Ja, i sådana församlingar, der denna metod följes, torde detta icke blifva så lätt. För öfrigt gifver jag åt denna rättighet, att när som helst afsäga sig sitt uppdrag, en annan betydelse än hvad här i dag framhållits. Jag anser den på sätt och vis innebära en fara. Ty hvilken framgång och kontinuitet kan man väl tänka af ett arbete, der medlemmarne, en eller flere i en styrelse, när som helst kunna vara berättigade att gå från sin befattning, kanske midt under brinnande sammanträde. Jag kan icke tro, att detta för arbetets sunda fortgång och utveckling kan vara till nytta. Min ställning i denna fråga är således den, att jag tror att vi göra bäst i att, hädanefter som hittills, låta kvinnan i sina välgörenhetsvärf gå sin egen väg och följa sin egen böjelse. Jag är viss om, att på detta sätt alstras mera välsignelse, än

*Behörighet
för kvinna
att inväljas
i skolråd och
fattigvårds-
styrelse.*
(Forts.)

*Behörighet
för qvinna
att inväljas
i skolråd och
fattigvårds-
styrelse.*
(Forts.)

om hon skulle påläggas de band och ansvar, som den reglementerade valgörenheten medför.

Det har här sagts i dag, att det kunde vara olämpligt att, då Riksdagen för så kort tid sedan beslutat en skrifvelse i denna riktning till Konungen, Riksdagen också skulle vara beredd att taga konsekvenserna. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att detta beslut fattades med 41 röster emot 40, således tillsammans 81 röstande. Man kan väl icke tillmätta denna siffra så stor betydelse, då kammarens ledamöter äro 145. Dessutom förmodar jag, att det ligger i sakens natur, att man är berättigad att, under den tid som förflyter emellan skrifvelsens beslutande och dess afgörande, något betänka sig hvilken väg man bör vandra.

Ett annat skäl förefinnes äfven. Kammarens ledamöter vexla ju från den ena Riksdagen till den andra. Äfven det kan ju vara ett berättigande för att icke absolut följa den en gång inslagna vägen.

På de skäl, som lagutskottet anført och med stöd af hvad jag nu yttrat, tillåter jag mig, herr grefve och talman, att vördsamt yrka bifall till lagutskottets förslag.

Herr Claëson: I denna fråga kan jag icke, såsom vanligen är händelsen, biträda den af lagutskottet uttalade mening. I likhet med lagutskottets högst ärade ordförande anser jag visserligen, att man bör gå högst varsamt tillväga vid lagförändringar och i synnerhet om förändringen, såsom denna, är af principiell natur. Detta mitt konservativa åskådningssätt har dock icke kunnat lära mig inse, att i det ifrågasatta tillträdet för qvinnan till skolråd och fattigvårdsstyrelse ligger det ringaste spår till samhällsfara. Jag betraktar det fast hellre såsom en sådan länk i den naturliga utvecklingens kedja, som man icke bör afhugga. Lemnande å sido den känslsamhet, för qvinnan, som jag kan hysa, vill jag se denna fråga helt nyktert ur det praktiska förståndets synpunkt. Jag anser då qvinnans utestängande från de ifrågavarande områdena såsom innebärande på en gång en misshushållning med intelligenta krafter i samhället och otacksamhet emot qvinnan för det myckna goda, hon uträttat på dessa områden. På dessa skäl förordade jag den motion, som ytterst legat till grund för den kongl. propositionen, då den vid 1887 års första riksdag behandlades af lagutskottet, och biträdde äfven den skrifvelse, som föranledt den kongl. propositionen. Jag må bekänna, att de skäl, som lagutskottet anført och som den siste talaren i väsentlig öfverensstämmelse med lagutskottet framhållit, icke kunnat rubba min öfvertygelse i detta fall. Dessa skäl synas mig vara dels så svaga, att de icke bort verka ett afslag, och dels sådana, att de, åtminstone för många i denna kammare, snarare borde föranledt bifall än afslag. Jag kan icke gå in på hvad den siste talaren sade, också i hufvudsaklig öfverensstämmelse med lagutskottet, att det beträffande fattigvården inom samhällena vore så väl bestämdt, att det icke behöfdes ett bättre. Det förvånar mig, att någon lever under så gynsamma förhållanden, att han verkligen kan fälla ett sådant omdöme. För min del tror jag, att detta bättre i någon mån kan

tillföras fattigvårdssamhällena just af qvinnan. Jag tror att man har missuppfattat hela denna fråga och vid framhållande af skuggsidorna gjort den för stor på samma gång man säger, att frågan är af ringa betydelse. Detta senare vill jag, med de inskränkningar som nu skett, medgifva att den är.

*Behörighet
för qvinna
att inväljas
i skolråd och
fattigvårds-
styrelse.
(Forts.)*

Men vi hafva dock vidtagit många lagförändringar af vida mindre betydelse, och i denna kammare brukar det ju snarare vara till fördel än tvärt om för ett förslag i en ny riktning, att steget är litet. Värdelöst är det dock icke, ty om också de gifta qvinnorna, hvilka en talare ville hafva med, gent emot samhället stå i den osjelfständiga ställning, att man ej kan eller bör insätta dem i skolråd eller fattigvårdsstyrelse, så kunna ju enkorna hafva mycken både erfarenhet, tid och håg att egna åt sådana värf och äfven ogifta qvinnor, hvilka väl ej alltid äro så sjelfrådiga, hafva visat sig kunna uträtta mycket godt i slika ting, med afseende hvarpå jag blott vill såsom ett exempel här i Stockholm nämna fröken Elsa Borgs betydelsefulla och välsignelsebringande verksamhet. Att qvinnorna skulle blifva sämre och få mindre lust att öfva dessa krafter på frivillighetens väg, derföre att de tillika kunna verka och få fram sina principer i dessa styrelser, det är mig alldeles omöjligt att fatta.

Såsom en brist i förslaget har man anmärkt den privilegierade ställning, som med afseende på afsägelserätten i detta fall skulle qvinnan tillerkännas, och som icke står i öfverensstämmelse med sunda lagstiftningsprinciper. I det hänseendet vill jag gifva lagutskottet rätt och, om jag haft bestämmanderätten, skulle jag icke hafva flikat in detta utan låtit skyldigheten följa med rättigheten. Men jag ser dock icke den ringaste fara uti att denna i sig sjelf origtiga princip här undantagsvis blir tillämpad, ty jag tror så godt om de qvinnor, som jag hoppas uteslutande skola komma i fråga att inväljas i dessa styrelser, att de nog icke skola afsäga sig det erbjudna uppdraget. Gör någon detta utan trängande skäl, då är det ju godt att bli af med henne.

Det säges vidare, att inom dessa styrelser finnas så många göromål, för hvilka qvinnans naturliga begåfning och uppfostran icke äro lämpliga. Det vill jag icke heller bestrida, det är ju icke meningen att hon ensam skall öfvertaga allt. I det fallet kan man tillämpa ordspråket »den fluga gör ingen sommar», och för öfrigt fins ju knapt ett utskott i riksdagen eller någon annan kongregation, der icke hos den ene saknas lämpliga egenskaper i den ena riktningen och hos den andra i en annan, så att de tillsammans få komplettera hvarandra.

Jag kan således icke se någon fara i att bifalla denna lagförändring och tror, att den innebär ett, om ock litet dock riktigt och välsignelsebringande steg i den rätta riktningen, hvadan jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts i ämnet afgifna proposition.

Friherre af Ugglas: Den förste ärade talaren frågade, om det kunde vara med kammarens värdighet förenligt att, sedan man för några år sedan ingått till Kongl. Maj:t med begäran att Kongl. Maj:t måtte taga under öfvervägande en fråga i en viss riktning, nu afslå

*Behörighet
för qvinna
att inväljas
i skolråd och
fattigvårds-
styrelse.
(Forts.)*

samma fråga, sedan Kongl. Maj:t gått Riksdagens önskan till mötes. Då jag, för min del, i mitt underdåniga yttrande till Kongl. Maj:t var en af dem, som afstyrkte bifall till den ifrågasatta lagförändringen, är jag angelägen att öppet få gifva detta till känna och tror icke, att jag på något sätt bryter mot kammarens värdighet, om jag sålunda i detta fall vidhåller hvad jag förut uttalat.

Jag ber att i största korthet få angifva några skäl, som för mig synts temligen afgörande, hvarvid jag skall söka att så mycket som möjligt undvika mera högt sväfvande talesätt och uteslutande hålla mig till den praktiska sidan af frågan.

Först vill jag då fästa mig vid sjelfva lagförslagens beskaffenhet och anhåller att herr greffen och talmannen behagade tillåta mig att i det fallet få kasta blicken äfven på de lagförslag, som ännu icke äro föredragna, ehuru mitt yrkande icke skall afse någon annan punkt än den nu föredragna. De första lagförslag, som nu föreligga, gälla ändring i förordningarna om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd och lyda: »Till ledamöter i skolrådet eger församlingen likaledes att i kyrkostämman utse lämpligt antal för nit om skolväsendet kända män eller qvinno. Väljes qvinna till ledamot af skolrådet, eger hon att när som helst afsäga sig uppdraget». I afseende på denna sista mening instämmer jag helt och hållet i det yttrande, som af herr Claeson är afgifvet. Jag kan nemligen icke se, hvarföre icke skyldigheter skola följa med rättigheter. Men det har dessutom förefallit mig, som om tvetydighet kunde uppstå genom denna lagförändring. Som bekant torde vara, kunna enligt kyrkostämmoförordningen kyrkoråd och skolråd sammanslås till *gemensamt* kyrko- och skolråd, och jag får upplysa att på landet är i allmänhet förhållandet att samma personer handhafva både kyrkans och skolans angelägenheter. Nu skall ju qvinna icke alls få taga någon befattning med kyrkans angelägenheter, men deremot skall hon få sysselsätta sig med skolans. Huru skall detta tillgå? I ett bland de utlåtanden, som rörande denna fråga blifvit afgifna, har äfven denna anmärkning blifvit framställd, och man har i följd deraf föreslagit att stadgande derom att qvinna skulle väljas till ledamot i skolråd, *endast der* skolråd och kyrkoråd vore skilda. Men denna anmärkning har icke blifvit iakttagen, och jag kan derföre icke se, huru förslaget, sådant det nu föreligger, skall kunna verkställas.

Men den för mig hufvudsakligaste anmärkningen gäller dock frågan om fattigvården i Stockholm, i hvilket afseende Kongl. Maj:t föreslår, att qvinna får inväljas till ledamot endast i fattigvårdsnämnden. Jag ber att få upplysa kammaren derom att det särskilda förhållandet är rådande här i Stockholm, att fattigvården förvaltas af två särskilda från hvarandra fristående myndigheter; den ena fattigvårdsnämnden och den andra de särskilda territorialförsamlingarnes fattigvårdstyrelser. Fattigvårdsnämnden utses af stadsfullmäktige och utgör, enligt instruktionen, öfverstyrelsen för Stockholms stads fattigvård. Den förvaltar de för fattigvården afsedda stora tillgångarne, bevakar stadens rätt i förhållande till andra kommuner, men har föga eller intet med sjelfva fattigvården att göra annat än i afseende på en del barn. Deremot förvaltas den egentliga fattigvården af styrel-

ser inom hufvudstadens församlingar, hvilka, enligt instruktionen för fattigvårdsnämnden, ega att hvar för sin församling handhafva den *Behörighet för kvinna att inväljas närmaste och omedelbara tillsynen och vården öfver de fattige inom församlingarne.* Det förefaller mig som om der vore rätta platsen för *att inväljas i skolråd och fattigvårdsstyrelse.* qvinnans verksamhet i och för fattigvården, men icke i sjelfva fattigvårdsnämnden. Då jag för min del icke kan tillstyrka hennes inväljande derstädes, men deremot gärna ser, att hon verkar inom de särskilda församlingarne, och då jag vidare tror, att något i lag eller författning stadgadt hinder icke funnes att invälja kvinna till ledamot i fattigvårdsstyrelsen inom församlingen, så synes mig hela den nu föreslagna förändringen vara onödig. I den förut nämnda instruktionen för fattigvårdsnämnden heter det: »Öfrige ledamöter utses af nämnden till det antal, som nämnden för hvarje fattigvårdsstyrelse bestämmer». Här göres ingen skilnad på man eller kvinna, och jag föreställer mig vid sådant förhållande att nämnden kan, om den vill, utse kvinna till styrelseledamot, och för öfrigt beror det helt och hållet på Kongl. Maj:t att å administrativ väg göra de ändringar Kongl. Maj:t behagar i den af Kongl. Maj:t utfärdade instruktionen. Att man i Stockholm icke varit främmande för kvinnas deltagande i fattigvårdsstyrelse, bevisas deraf, att i instruktionen för församlingarnes fattigvårdsstyrelser af den 4 november 1871 finnes stadgadt, att inom hvarje distrikt i församlingen skall finnas en ordningsman, till hvilken befattning man eger att utse jemväl kvinna. Således har redan förut församlingen haft rättighet att anlita kvinna till ett af de viktigaste göromålen inom fattigvården. Detta har nu ursprungligen upphört, sedan rotemansinstitutionen införts, och rotemannen öfvertagit denna ordningsmannabefattning.

Jag tror att hvar och en, som närmare följt med dessa angelägenheter, skall gifva mig rätt deruti, att fattigvårdsnämnden icke vore lämplig plats för kvinnas verksamhet på detta område, men deremot mycket väl fattigvårdsstyrelse, hvartill, enligt nu gällande instruktion, vägen synes ligga för henne öppen. På grund häraf förefaller det mig, som skulle, särskildt hvad Stockholm beträffar, hela förslaget vara alldeles obehöfligt.

Slutligen ber jag att, till undvikande af missförstånd, få tillägga att ingen kan högre än jag, som under många år varit i tillfälle att följa den storartade verksamhet, som här i Stockholm utöfas af kvinnan i fattigvårdens och skolans tjänst, uppskatta denna verksamhet. Men min öfvertygelse är, att för att denna verksamhet må kunna komma till sin fulla rätt, man icke bör tvinga in kvinnan i kommunala institutioner, der hon är bunden af mer eller mindre stela former, utan låta hennes eget hjerta och förstånd få sjelfständigt bestämma, under hvilka former hon vill utöfva sin för samhället välsignelserika verksamhet.

På grund af denna min åsigt sluter jag mig till lagutskottets afstyrkande förslag.

Herr Bergström: Såsom bekant var det vid 1887 års riksdag herr Borg undfick eller, för att nyttja ett annat uttryck concipierade idén att kvinna borde kunna insättas såsom ledamot i skolråd och

*Behörighet
för kvinna
att inväljas
i skolåd och
fattigvårds-
styrelse.
(Forts.)*

fattigvårdsstyrelse, samt väckte förslag derom i denna kammare. På sätt herr ecklesiastikministern i sitt föredrag omnämnt, motsatte jag mig motionen och det förslag till underdänig skrifvelse i ämnet af lagutskottet framställdes och som af Riksdagen gillades. Jag har äfven sedermera i egenskap af landshöfding afgifvit ett underdänigt utlåtande rörande Riksdagens anhållan om åstadkommande af en lagstiftning i den rigtning, hvarom här är fråga, och i samma utlåtande afstyrkt nådigt bifall till nämnda anhållan. Det visar sig sålunda att jag varit emot hela saken, redan innan herr Borgs idé till följd af Riksdagens skrifvelse och genom herr ecklesiastikministerns benägna medverkan tagit mandom och iklädts sådan gestalt, att herr ecklesiastikministern ansåg sig kunna i Andra Kammaren benämna lagförslaget »en anförvandt till det barn, som föddes i Bethlehem» — en benämning, hvars öfverensstämmelse med den goda smakens fordringar kan dragas i starkt tvifvelsmål och som synes hafva förledt motionären till åtskilliga utgjutelser i denna kammare, med hvilka lämpligen kunnat och helst bort hållas inne. Jag är således i min goda rätt, om jag med all magt motsätter mig framgången af detta förslag och söker häfda den ståndpunkt, som lagutskottet har intagit.

Utskottet har af herr ecklesiastikministern fått uppbära svåra tillvitelser. Först och främst förmenade han, att lagutskottet alldeles icke framburit några *skäl* för sin hemställan om afslag å Kongl. Maj:ts proposition, utan endast *påståenden*. Dock gjorde herr ecklesiastikministern omedelbart derefter det medgifvandet, att dessa påståenden varit åtföljda af skäl, men, såvidt jag kan förstå, måste då dessa varit skäl för hemställan om afslag.

Vidare antydde han att det yttrande lagutskottet haft i slutet af sin motivering, och som innebär ett »erkännande af den betydelsefulla och välsignelserika verksamhet qvinnan under frivillighetens form utöfvat och utan tvifvel fortfarande kommer att utöfva på nu ifrågavarande områden», vore att anse som floskler, jemförlige med dem, som under chevaleriets dagar egnades qvinnan. Jag vågar dock försäkra, att dessa utskottets ord äro uttryck för en verklig och allvarlig öfvertygelse och tror för öfrigt att lagutskottet hållit sig alldeles fritt från floskler. Der fins icke ett spår af den blomsterrikeedom (jag är icke nog oartig att säga rikedom på floskler), hvarpå herr ecklesiastikministern gaf så glänsande prof i sitt utomordentligt vackra anförande. Utskottets skäl äro fullkomligt sakliga, och de torde väl tåla vid att närmare skärskådas.

I utskottets betänkande säges, att något synnerligt behof af den föreslagna lagförändringen icke förefinnes, och detta påstående, om det så skall kallas, torde ega full giltighet.

Det andra skälet var, att den nu ifrågasatta lagförändringen till sin verkan blir mycket obetydlig. Detta måste väl medgifvas, enär i allmänhet våra landskommuner icke begagna sig af den dem i fattigvårdsförordningen medgifna rätt att tillsätta särskilda fattigvårdsstyrelser, utan det i regel är kommunalnämnden, som handlägger fattigvårdsärenden, samt kvinna icke får blifva medlem i kommunalnämnden och därför icke kan komma att taga någon officiel befattning med hvad till fattigvården hör. Så vidt jag har mig bekant,

finnas ytterst få landskommuner i vårt land, hvilka tillsatt särskilda fattigvårdsstyrelser. Konungens befallningshafvande i Blekinge län har upplyst, att i samma län endast en landskommun finnes, hvilken har särskild fattigvårdsstyrelse. Då här i Kammaren sitta flere landshöfdingar, skulle det vara rätt intressant, om de ville lemna upplysningar, huruvida i deras län landskommuner finnas, som hafva särskilda fattigvårdsstyrelser. För egen del kan jag förklara, att, så vidt för mig blifvit anmaldt, i mitt län icke fins någon sådan kommun. Då det för öfrigt icke är antagligt, att landskommunerna endast för att bereda qvinnan tillfälle att deltaga i fattigvårdsstyrelse skulle ändra den hittills följda ordningen och tillsätta särskilda sådana styrelser, så kan man med allt fog säga, att verkan af den föreslagna reformen, åtminstone hvad landsbygden angår, är nästan ingen.

*Behörighet
för qvinna
att inväljas
i skolråd och
fattigvårds-
styrelse.*

(Forts.)

Utskottet yttrar ock i sitt utlåtande att de gifta qvinnorna voro de, hvilka kunde till skolråd och fattigvårdsstyrelser lemna den bästa kontingenten af qvinnor. Men då dessa icke vore i kommunen röstberättigade, så kunde man hvad dem anginge icke begagna det tillfälle, som här genom lag skulle beredas, att invälja qvinna uti ifrågasvarande råd och styrelser. Man finge därför nöja sig med att de fortfarande som hittills utföväde sin välsignelserika verksamhet under frivillighetens form. Emot ett sådant resonnement synas grundade invändningar icke kunna göras.

Jag öfvergår nu till frågan, huruvida qvinna, på sätt lagförslaget medgifver, skulle ega rätt att när som helst afsäga sig den befattning, som genom val uppdragits åt henne. Detta är, enligt mitt förmenande, förslagets svagaste punkt, och det har också en föregående talare, som i öfrigt önskade framgång åt lagförändringen, villigt erkänt.

Jag tilltror mig icke att hafva en sådan fjerrskådande blick in i framtiden, att jag liksom herr ecklesiastikministern vågar påstå, att qvinnan blir nödvändig för vårt politiska lif. Det kan ju en gång möjligen inträffa, att hon kommer att sitta här midt ibland oss i riksförsamlingen, men då ser jag icke något skäl, hvarför hon icke också kunde blifva ledamot af Konungens statsråd. Det vill en profetisk blick till för att skåda så långt in i framtiden. Men då jag icke anser realiserandet af en sådan framtidsstanke vara önskligt, så synes det mig skäligt att vara mycket betänksam, när det gäller att taga första steget till att införa qvinnan i det offentliga lifvet. Det är ju här fråga om att likställa qvinnan med mannen uti ifrågasvarande afseende. Men är det då rätt att gifva henne en särskild privilegierad undantagsställning? När mannen väljes in i en af ifrågasvarande styrelser, får han icke afsäga sig uppdraget, med mindre han kan visa laga ursäkt. Men hvad qvinnan beträffar, skulle det ankomma på hennes fria skön att godtyckligt afsäga sig eller mottaga det gifna uppdraget, hvartill kommer, att, såsom en talare anmärkte, då hon kan göra denna afsägelse *när som helst*, hon kan, när det börjar bli bråkigt, helt enkelt lemna alltsammans. Jag tror icke, att detta öfverensstämmer med sunda lagstiftningsprinciper.

Härefter kommer jag till några anmärkningar med afseende på förslagets formella affattning. Det är med all erforderlig klarhet sagdt

*Behörighet
för qvinna
att inväljas
i skolråd och
fattigvårds-
styrelse.*

(Forts.)

i motionen, att endast de röstberättigade qvinnorna kunna väljas in i ifrågavarande styrelser. Men de, som skola tillämpa den nya lagen, hafva sannerligen icke tillgång på motiven, utan de söka att ur sitt sunda förstånd hemta skäl, som kunna bidraga att gifva en riktig tolkning åt lagen. Om de då, i likhet med lagutskottet, tänka, att de gifta qvinnorna skulle vara de lämpligaste att sätta in i dessa styrelser, så tro de, att lagstiftarens mening ock varit sådan, och välja då gifta qvinnor utan afseende derpå, att dessa icke äro röstberättigade, hvilket naturligtvis skall komma mycken förvirring åstad. I det lagförslag, som utgått från civildepartementet, har man derföre, såsom mig synes, med rätta sagt, att qvinna för att kunna inväljas i fattigvårdsnämnden skall vara berättigad att deltaga i val af stadsfullmäktige. Dylika bestämmelser saknar jag i de lagförslag, som utgått från ecklesiastikdepartementet. De borde dock der hafva få plats, ty det bidrag till en rätt tolkning af dessa, som 38 § i förordningen om kommunalstyrelsen i Stockholm, sådan samma § enligt det från civildepartementet utgångna lagförslag skulle härefter komma att lyda, onekligen lemna, går förloradt för de kommunala myndigheterna, enär dessa för visso icke någonsin taga kännedom om en så speciel författning som nyss återopade förordning.

Vidare vill jag accentuera att, på sätt en föregående talare redan framhållit, kyrkoråd och skolråd enligt 21 § kyrkostämmoförordningen kunna utgöra en myndighet, och att detta förhållande på många ställen i vårt land, synnerligast i smärre församlingar, eger rum. Då uppstår helt naturligt den frågan: kan en qvinna väljas in i en sådan nämnd, som behandlar både kyrkliga och skolärenden eller kan hon det icke, förutsatt nemligen i förra fallet att hon deltagit i behandlingen icke af kyrkoråds- utan endast af skolrådsärendena?

En annan fråga företar sig ock, nemligen om qvinna kan väljas till ordförande i fattigvårdsstyrelse. Det är en synnerligen vigtig fråga, som lagstiftaren bör hafva klar för sig. I allmänhet är det ju så, att den, som är behörig att väljas till ledamot i en styrelse, också är behörig att utses till ordförande i densamma, men enligt fattigvårdsförordningen är det icke fattigvårdsstyrelsen, som sjelf utser sin ordförande, utan denne väljes särskildt af fattigvårdssamhället. För min del är jag lifligt öfvertygad derom, att, äfven om man vill tillerkänna qvinnan behörighet att väljas till ledamot i fattigvårdsstyrelsen, torde det aldrig komma i fråga att hon skulle kunna utses till ordförande. Jag vet icke hvad författaren till lagförslaget i detta fall tänkt, och lagtexten lemna icke bidrag till besvarande af denna fråga.

Vidare omtalar fattigvårdsförordningen, att der fattigvårdssamhälle är deladt i rotar, tillsättes för hvarje rote en fattigvårdsföreståndare; redan en föregående talare har fäst uppmärksamheten vid detta förhållande. Det är stadgadt, att i sådant fall, om en särskild styrelse derjemte för roten tillsättes, fattigvårdsföreståndaren skall vara rotestyrelsens sjelfskrifne ordförande. Här möter åter samma fråga: kan en qvinna, som är invald såsom ledamot i en dylik styrelse, tillika vara fattigvårdsföreståndare och således föra ordet i rotestyrelsen? Lagtexten lemna ej heller här bidrag till en säker tolkning, motiven icke heller.

Samtliga af mig nu anmärkta formella brister hos lagförslagen utgöra för mig tillräckliga skäl att afslå desamma.

I början af sitt anförande gjorde herr ecklesiastikministern mig den äran att utlägga hvad jag menade, då jag i min med anledning af herr Borgs motion vid 1887 års riksdag afgifna reservation förklarade, att jag för det dåvarande icke fann skäl vidtaga några åtgärder. Han antog, att mitt enda skäl till framställan om afslag å herr Borgs motion var det, att jag icke ville tvinga qvinnan att deltaga i det kommunala lifvet, men för vederläggning af hans antagande hänvisar jag till mitt i kammaren afgifna yttrande sådant det förefinnes i Första Kammarens protokoll för 1887 års majriksdag, band 1, n:o 11 pag. 26; der säger jag tydligen: »Jag har flera skäl till denna min hemställan; ett bland dem är att frågan, huruvida qvinna lagligen kan väljas till ledamot af fattigvårdsstyrelse eller icke, är på Kongl. Maj:ts pröfning beroende.» Jag sade mig hafva flera skäl och ett af dem, som jag icke fann nödigt att då uttala, var, att jag icke ville göra början till en så vidsträckt befogenhet för qvinnan, att hon äfven komme in först i det kommunala, och sedan i det politiska lifvet. Jag tror, att vårt lands lagstiftning gått en lycklig medelväg, då den väl tillerkänt qvinnan rösträtt i kommunala angelägenheter; men icke valbarhet. Den senare befogenheten vill jag icke vara med om att gifva henne.

*Behörighet
för qvinna
att inväljas
i skolråd och
fattigvårds-
styrelse.
(Forts.)*

Slutligen menade herr ecklesiastikministern, att det icke vore Riksdagen värdigt att nu afslå den kongl. propositionen, då Riksdagen förut skrifvit till regeringen och bedt om framläggande af ett sådant förslag som det förevarande. Jag tillåter mig då att fästa uppmärksamheten på, att Riksdagens skrifvelse innehöll uttryckligen, att Kongl. Maj:t ville vidtaga åtgärder för en sådan förändring i gällande lagstiftning, att hinder icke måtte möta för att i kommunala angelägenheter röstberättigad qvinna kunde så väl i stad som på landsbygden inväljas i skolråd och fattigvårdsstyrelse, då hithörande åligganden på landet icke utöfvades af de kommunala nämnderna; men skrifvelsen innehöll icke ett ord derom, att qvinna skulle, om hon invaldes, ega rättighet att när som helst afsäga sig uppdragen. Man må icke tro, att Riksdagens underlåtenhet att uttala sig derom var oafsigtlig. Det kan så mycket mindre vara fallet, som i denna kammare en talare, just motionären, uttryckligen förklarade att det vore en otidig ömhet mot qvinnan, om man medgäfvade henne rättighet att när som helst afsäga sig kommunala uppdrag, utan borde hon liku väl som mannen vara skyldig att taga mot val och verka i dylika kall. Utöfver hvad en föregående talare anfört till stöd för det helt naturliga deri, att Riksdagen kan finna sig föranlåten, att, fastän den hos Kongl. Maj:t begärt framläggande af en proposition i viss syftning, likväl sedermera, när propositionen framkommit, afslå densamma, ber jag att få säga, att i fråga om bifall eller afslag mycket beror på, huru det begärda lagförslaget är formuleradt, och i hvad mån det står i full öfverensstämmelse med hvad Riksdagen åsyftat. Ett sådant tillvägagående, som herr ecklesiastikministern förmenat skola vara Riksdagen överdigt, är för öfrigt ingalunda något ovanligt. Jag tillåter mig att i minnet återkalla följande. 1883 års riksdag anhöll att Kongl. Maj:t måtte

*Behörighet
för gvinna
att inväljas
i skolråd och
fattigvårds-
styrelse.
(Forts.)*

framlägga lagförslag, gående derpå ut, att bekräftelseorden i eder: »så sant mig Gud hjelpe till lif och själ», måtte uteslutas och utbytas mot andra mera lämpliga, och 1883 års kyrkomöte framstälde samma anhållan. Kongl. Maj:t lät sig angeläget vara att efterkomma hvad både Riksdagen och kyrkomötet begärt och vid 1885 års riksdag framställdes proposition, hvari föreslogs att utbyta de nämnda bekräftelseorden mot andra. Lagutskottet ansåg äfven de nya lämpliga, hvarjemte de förordades af många andra talare. Då var det just den nuvarande ecklesiastikministern som i denna kammare kraftigast uppträdde mot den kongl. propositionen och bidrog till dess fall. Så verksamt deltog han i de mot densamma rigtade invändningar och förkastelsedomar, att han skulle kunnat med stolt sjelfmedvetande liksom fordom Aeneas säga: »quorum pars magna fui.» Om det således icke i förevarande fall finnes någon särskild anledning att strängt betona, att skrifvelseförslag framkommit från Riksdagen, och att den nu föreliggande kongl. propositionen varit en följd af detta, så kan det icke vara Riksdagen mer ovärdigt att nu afslå den kongl. propositionen, isynnerhet med afseende på de fel, som vidlåda densamma, än det var Riksdagen ovärdigt att 1885 afslå den kongl. proposition, som framlagts på grund af icke blott Riksdagens utan äfven kyrkomötets anhållan. Det förefaller mig som om närvarande situation väl mycket erinrar om den, hvilken skildras af den gamle romerske satirikern och kom honom att utbrista: *»quis tulerit Gracchos de seditione querentes?*

Jag yrkar bifall till lagutskottets förslag.

Herr Sjöcrona: Vid denna frågas behandling förra gången i Första Kammaren röstade jag för den nu ifrågasatta lagförändringen; jag hade gjort detsamma vid frågans behandling i lagutskottet, och jag har förordat densamma i det utlåtande, jag såsom kongl. befallningshafvande i Skaraborgs län afgifvit med antydan om önskvärdenheten af en inskränkning i den rigtning, som Kongl. Maj:t gjort i föreliggande proposition. Jag har sedan dess icke funnit anledning ändra den åsigt, jag sålunda förut hyst, och jag skall bedja i korthet få yttra några ord till stöd för densamma. Dervid vill jag först komplettera de uppgifter, som af den förste ärade talaren och ett par andra talare lemnats angående ärendets föregående behandling, med den upplysningen, att, då frågan vid 1887 års januari-riksdag förekom till behandling i lagutskottet, beslöt lagutskottet den 21 februari enhälligt, utan någon reservation att tillstyrka en sådan skrifvelse, som sedan blef beslutad, och i detta beslut deltog flera af de lagutskottsledamöter, som nu der hafva plats. Till följd af Riksdagens upplösning blef utskottets betänkande icke aflästat. Frågan upptogs såsom bekant vid sommarriksdagen, då lagutskottet tillstyrkte en liknande skrifvelse i ämnet, mot hvilket beslut fyra af lagutskottets ledamöter reserverade sig, hvaribland lagutskottets ordförande, som ansåg förändringen icke *för närvarande* böra tillstyrkas, samt två ledamöter från Första kammaren och en från Andra.

I sjelfva saken återopar jag de skäl, som anförts af den förste talaren samt af åtskillige andre, och skall icke ånyo upprepa dem,

men jag skall bedja få fästa uppmärksamheten på ytterligare ett skäl, som förut icke blifvit framhållet och betonadt. Detta skäl är, att den ifrågasatta lagförändringen åtminstone enligt min uppfattning står i den fullaste öfverensstämmelse med den grundtanke, på hvilken våra kommunala författningar hvila. Denna grundtanke är ju, att alla de medlemmar i kommunen, som bidraga till kommunens utgifter, skola sjelfva gemensamt vårda och ombesörja sina ordnings- och hushållningsangelägenheter. Detta skall ske på de stämmor, som hållas, och förvaltningsbestyren inom de särskilda nämnderna skola utöfvas af dem, som genom de öfriga kommunmedlemmarnes förtroende dertill kallats. För att mottaga detta förtroende erfordras vissa allmänna kompetensvilkor, och med undantag af kvinnor äro inga andra utslutne från sådana förtroendeuppgifter än de, hvilkas tjänstäliggande anses stå i strid med de befattningar, de skulle utöfva inom dessa nämnder. Då de kvinnor som här äro i fråga, uppfylla dessa allmänna vilkor, då de hos öfrige kommunalmedlemmar hafva det förtroende, att de anses lämpliga för uppdragen, och då de anses världiga att till alla delar betala afgifter lika med mannen, så kan jag icke finna, hvarför de icke skulle få den rätt, som här är ifrågasatt. Jag skall tillåta mig visa, att en motsatt uppfattning kan leda till högst väsentliga oegentligheter. Vi veta, att inom icke så få landtkommuner en enda kommunalmedlem kan betala afgifter uppgående till mer än hälften af hvad för kommunens behof erfordras, och således kan utöfva rösträtt för mer än hälften af röstetalet, på grund af att en sådan medlem innehar ett betydande jordagods eller någon stor industriell inrättning. Det kan lätt hända, att en klok och varm-hjertad kvinna är innehafvare af ett sådant stort gods eller en sådan industriell rörelse och sjelf utöfvar högsta ledningen af densamma. Kan det då vara rimligt, att en sådan kvinna icke är berättigad att kunna inväljas i styrelsen för den förvaltningsgren, der de största och mest betydande utgifterna för kommunens behof förekomma, att hon icke der skall få bevaka sin rätt och se till, att de medel, hon till mer än hälften betalar, icke bortslösas, och hvad som är ännu mer, se till, att de blifva rätt använda för sitt höga och viktiga ändamål? Om en man är i denna ställning och är än så olämplig för sådana uppgifter, kan han likväl sjelf välja sig in i dessa nämnder, men om en kvinna är i denna ställning och är synnerligt lämplig för dessa uppgifter, och kommunens öfriga medlemmar önska sätta in henne i fattigvårdsstyrelse eller skolråd, så *få* de icke välja henne. Kan detta vara rimligt? För min del tror jag det icke. Åtminstone böra väl synnerligen viktiga och tyngande skäl anföras mot den ifrågasatta lagförändringen. Dessa synnerligt viktiga skäl borde man ju finna i lagutskottets motivering, sådan den föreligger i utskottsbetänkandet och blifvit af lagutskottets ledamöter närmare utvecklad. Granskar man denna motivering, finner man, att den sönderfaller i två hufvud-afdelningar, den ena som går ut på att det icke skulle finnas ett verkligt, under nu varande förhållanden kämbart behof af en sådan anordning, och den andra som innefattar det påståendet, att förändringen skulle medföra verkliga olägenheter icke minst för kvinnan sjelf. För att styrka det första påståendet har lagutskottet på sid.

*Behörighet
för qvinna
att inväljas
i skolråd och
fattigvårds-
styrelse.
(Forts.)*

Behörighet för qvinna att inväljas i skolråd och fattigvårdsstyrelse. 5 och 6 anført åtskilligt, som jag icke skall inlåta mig på att kritisera. Detta så mycket mindre, som jag i allt väsentligt instämmer i hvad lagutskottet der anført. Men jag anser, att detta påstående alldeles icke inverkar på saken? Här är ju fråga om att medgifva qvinnan en rättighet, som hon redan bort få 1862, då kommunallagstiftningen fick sin nuvarande form, men alldeles icke af nåd tillåta henne att hjälpa oss med bestyr, som vi sjelfva icke kunna utföra. Skulle det verkligen vara så, att denna lagförändring icke borde genomföras, förrän ett verkligt behof gjort sig kämbart, och, såsom lagutskottet säger, det visat sig »att dessa uppdrag blifvit i någon mån mindre väl utförda, derför att möjlighet saknas att öfverlemna dem till qvinnor» — då, mine herrar, skulle jag ifrigt önska, att lagförändringen aldrig genomfördes, ty så illa stäldt skall det väl aldrig blifva med den manliga delen af Sveriges befolkning, att icke fattigvårdsstyrelses och skolråds bestyr nöjaktigt kunna utföras, äfven om icke qvinnan deri deltagar.

(Forts.)

I sammanhang härmed vill jag erkänna, att lagförändringen har endast liten praktisk betydelse. Men jag kan icke deraf hemta skäl att afböja en lagförändring, som är principiellt riktig och af rättvisa påkallad. Lagutskottets ordförande uppmnade öfrige här tillstädesvarande landshöfdingar att tillkännagifva, huruvida inom landtkommunerna särskild fattigvårdsstyrelse blifvit införd, och jag får, för att tillmötesgå hans önskan, säga, att bland Skaraborgs läns 263 landtkommuner någon sådan, så vidt jag känner, icke finnes, men detta anser jag, såsom sagdt är, alldeles icke utgöra skäl för afslag, snarare tvärtom. Vidare har det sagts, att om lagförändringen genomfördes, skulle man äfventyra, att man inom kommunerna icke rätt förstode densamma, utan röstade äfven på gifta qvinnor. Men skola vi, mine herrar, afhålla oss från lagstiftning af fruktan, att en eller annan icke läser och förstår lagarne alldeles rätt, så må vi så godt genast afstå från allt lagstiftningsarbete.

Sedan kommer jag till de »verkliga olägenheterna af förändringen icke minst för qvinnan sjelf». Der har lagutskottet i första rummet framdragit den privilegierade ställning, qvinnan skulle intaga, derigenom att hon kunde när som helst afsäga sig uppdraget. Jag erkänner, att detta i viss mån är en oegentlighet, men den lilla förmån, som här beviljas qvinnan, kan anses såsom ett billigt vederlag derför, att hon icke är valbar i åtskilliga andra fall, då mannen är det. Någon olägenhet för qvinnan sjelf torde denna förmån icke gerna kunna medföra. Man har särskildt framhållit det olämpliga deri, att qvinnan skulle kunna lemna uppdraget, när det börjar blifva »bråkigt» och svårt. Detta är visserligen sanning, men vigten af denna invändning förringas, när man erinrar sig, att om qvinnan deltagar i något beslut eller åtgärd, som medför ansvar och ersättningsskyldighet, så lär hon icke kunna befria sig derifrån genom att lemna uppdraget.

För öfrigt skulle qvinnan enligt lagutskottets motivering genom sin naturliga begåfning eller genom uppfostran vara lämpad för endast en ganska ringa del af de uppgifter, som åligga fattigvårdsstyrelse och skolråd; många af dessa bestyr skulle fordra en mång-

sidig erfarenhet i förhållanden, som, synnerligen hvad fattigvården angår, ofta äro för qvinnan främmande; båda dessa myndigheter hafva sig uppdragen förvaltningen af egendom till betydligt värde, fattigvårdsstyrelsen utöfvar en omfattande disciplinär myndighet och måste ofta utföra rättstvister med andra fattigvårdssamhällen, och för allt detta skulle qvinnans begäfnig icke annat än i ytterst få undantagsfall lämpa sig. Allt detta vill jag endast besvara med den erinran, att om qvinnan icke har de egenskaper, som erfordras, blir hon icke vald. Skulle för öfrigt såsom giltigt skäl mot qvinnans valbarhet kunna åberopas, att qvinnor finnas, som icke hafva derför erforderliga egenskaper, så borde ju icke heller mannen vara valbar, ty man lär väl ej kunna påstå, att hvarenda man har dessa erforderliga egenskaper, och således finnas ju äfven bland männen sådana, som äro olämpliga.

*Behörighet
för qvinna
att inväljas
i skolråd och
fattigvårds-
styrelse.
(Forts.)*

I formelt hänseende har jag icke funnit något att anmärka mot den kongl. propositionen. Här har blifvit erinradt, att kyrko- och skolråd i många fall äro en och samma myndighet; det skulle vara ett förbiseende att detta icke i förslaget påaktats, men för min del finner jag det alldeles tydligt, att om kyrko- och skolråd äro sammanslagne, och qvinna ej får väljas in i kyrkorådet, får hon ej heller komma in i det gemensamma kyrko- och skolrådet. Vidare har det nämnts, att i Stockholm finnas dels en fattigvårdsnämnd och dels särskilda territoriella fattigvårdsstyrelser, och till de sistnämnda skulle qvinna icke enligt förslaget vara valbar, ehuru hon snarast borde der hafva plats. Skulle nu verkligen förhållandet vara sådant, att enligt den föreslagna lagen qvinna icke kan inväljas i de territoriella fattigvårdsstyrelserna, så bör väl detta icke utgöra något hinder för att hon kan inväljas i fattigvårdsnämnden.

Ytterligare har påpekats, att förslaget icke innehåller något om, huru förhållas skall vid val till ordförande. För min del anser jag, att enligt förslaget qvinna dertill kan väljas, och jag ser intet hinder derför, om öfrige ledamöter inom fattigvårdsstyrelsen hafva det förtröende för henne, att de vilja dertill utse henne.

Mine herrar, jag är alldeles icke någon svärmare för den s. k. kvinnofrågan, tvärt om är jag en mycket ifrig motståndare till den agitation, som eger rum för att bereda qvinnan så kallad likställighet med mannen genom att draga henne ned från den ställning, som hon rätteligen bör intaga, i stället för att söka lyfta mannen upp till samma ställning, men jag anser, att man i väsentlig mån kan motverka denna osunda agitation genom att gifva qvinnan rätt, der hon har rätt. Derför yrkar jag att, med afslag på lagutskottets framställning, Kongl. Maj:ts proposition måtte bifallas.

Herr Wieselgren: Jag hade under nu pågående diskussion gjort åtskilliga anteckningar för att bemöta de inkast mot propositionen, som förekommit; men då den föregående talaren redan i hufvudsakligaste delar gjort detta, inskränker jag mig till att i fråga om de flesta af dessa instämna med honom.

De kraftigaste af dem hafva synbarligen haft sin grund uti ett säreget underskattande af de väljande korporationernas urskiljnings-

*Behörighet
för qvinna
att inväljas
i skolråd och
fattigvårds-
styrelse.*

(Forts.)

förmåga. Man har oafslåttigt förutsagt, att det skall komma att visa sig olämpligt att begagna sig af qvinnans förmåga inom ifrågavarande grenar af kommunal verksamhet; och man har naturligtvis grundat dessa förutsägelser på sin uppfattning af de qvinnor, åt hvilka kommunerna skola komma att anförtro uppdragen. Jag tror för min del, att man härvidlag gått tillväga på orätt sätt. Om man gifver kommunerna rätten att välja på qvinnor, är det väl icke så alldeles nödvändigt, att de skola välja utan tillbörligt afseende å kandidaternas personliga lämplighet. Man skulle, säger man, invälja qvinnor i någon fattigvårdsstyrelse; och då svårigheter för densamma uppkomma, skulle de qvinliga ledamöterna helt simpelt gå sin väg. Man antager således att de väljande skulle sökt sina kandidater bland den nyckfulla och oberäkneliga qvinnotyp, hvilken, så vidt jag vet, ännu icke just lagt sig vinn om filantropisk eller uppfostrande verksamhet, eller genom någon sådan visat sin befogenhet att insättas i dessa nämnder. Jag tror tvärtom, att de väljande skola med stor omsorg söka sina kandidater till dessa platser bland de trofasta, uthålliga och tåliga qvinnor, som hittills kastat sig på ifrågavarande verksamhet och dervidlag gjort sig förtjenta af allas vördnad och tacksamhet; och att hon, därför att hon hedrades med ett kommunalt förtroende, skulle uppgifva sina dittills egda egenskaper och antaga en annan karaktär, ett annat lynne och tillvägagående, saknar man alla skäl att förmoda.

Det tyckes mig icke heller så farligt med de anmärkningar, som gjorts i fråga om vissa i den kongl. propositionen befintliga formella inadvartenser med hänsyn till ett och annat nu gällande stadgande eller med afseende på vissa faktiska förhållanden; ty såsom den föregående talaren på fullkomligt uttömmande sätt visat, kan qvinna icke inväljas i kyrkoråd, följaktligen ej heller i det gemensamma kyrko- och skolrådet, hvadan dessa båda stadganden ej behöfva komma i konflikt med hvarandra.

Jag tror, att ett kraftigt skäl för qvinnans intagande i skolråd kan sökas deri att, såsom herrarne veta, det är ett mycket ofta och länge öfverklagadt förhållande i våra skolor, i de högre skolorna och särskildt äfven i folkskolorna, att undervisningen derinom fullkomligt undanträngt det för skolan ändå så viktiga uppfostrande elementet. För min del har jag en förhoppning, att med qvinnans inträde i skolrådet sist sagda element skall komma till sin rätt eller åtminstone till större rätt än hittills. Dessutom tillåter jag mig påpeka, att qvinna, fastän »öfvervägande hjerta», icke därför behöfver låta »hjertat löpa åstad med förståndet»; det finnes då många bevis på, att ett varmt hjerta låter förena sig med ett klart och sundt förstånd, och jag tror att man icke heller i detta fall behöfver frukta några svårigheter. Derjemte vill jag särskildt erinra om, att det är en mycket lätt sak för männen att lagstifta så, att qvinnan uteslutas från alla offentliga förtroendeuppdrag, så länge hon icke innehar den bildningsgrad, som behöfves för att på ett nöjaktigt sätt utföra och förvalta dem. Men qvinnans nuvarande bildningsgrad står icke på samma standpunkt der den har stått. Qvinnan har i ganska märkvärdig grad vetat tillägna sig en bildning, som enligt min åsigt gör henne temligen likställd med mannen, och att detta

är den faktiska grunden för inflytelse i det offentliga, tror jag icke kan nekas. Jag tror äfven att den del af samhällsarbetet och verksamheten inom det kommunala, som nu är i fråga, har qvinnan, i rent praktiskt sedt, visat sig kunna på ett synnerligen godt sätt motsvara.

Jag yrkar på de anförda grunderna bifall till den kongl. propositionen.

Behörighet för qvinna att väljas i skolråd och fattigvårdsstyrelse.

(Forts.)

Herr Stråle: Då Riksdagens Första Kammare år 1887 aflä ifrågavarande skrifvelse, om äfven med blott en rösts majoritet, skulle det förekomma mig något eget, om Första Kammaren år 1889 skulle gå en annan väg, då qvinnans verksamhetskrets är ifrån år utsträckt i allt större och större omfattning.

I mitt förra yttrande anförde jag, att efter min åsigt skulle fördelarne af de föreslagna lagförändringarne icke blifva synnerligen stora. Nu har jag här hört en talare förklara, att det skulle medföra snart sagdt våda, om man förflyttade qvinnans verksamhetskrets i förevarande hänseende från frivillighetens till af *lagskrifna former* bestämda områden. Hvilka äro då dessa lagskrifna former? Är det fråga om att föra qvinnan in i det politiska lifvet? Nej, det är endast fråga om, att qvinnor, som äro röstberättigade på kommunalstämma, skola kunna väljas in i ifrågavarande styrelse; vidare, att om hon vill svara ja, får hon det, vill hon svara nej, får hon det, samt slutligen det efter mitt förmenande ganska viktiga villkoret, på den punkt der frågan nu står, att, om hon beslutar sig för att taga emot erbjudandet, men finner anledning att upphöra med det åtagna sysslandet, får hon afgå när hon vill. Kan det kallas vådliga, lagstadgade former?

Jag har äfven hört, att våda skulle kunna uppstå derigenom, att en qvinna med flere barn skulle kunna väljas in i skolråd och fattigvårdsstyrelse, jag ser icke något hinder derför, om hon för öfrigt är lämplig.

Jag fortsätter med mitt yrkande om afslag å lagutskottets betänkande och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr grefven och talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7 e. m.

Herr Ekenman, Victor: Då man hör så mycket talas i denna fråga såväl inom Riksdagens kamrar som enskildt utom densamma, frestas man lätt att få den uppfattningen, att här föreligger en utomordentligt stor och genomgripande reform, men man behöfver icke mer än genomläsa de handlingar, som föreligga, för att komma till en annan uppfattning i frågan. Då emellertid lagutskottet, som erkänner att saken ej har stor vikt, anser detta utgöra skäl att icke bifalla förslaget, vill jag för min del deraf draga en alldeles motsatt konklusion. Jag kan nemligen icke finna, att den omständigheten, att reformen är ringa eller att man afser att gå sakta och varligt fram på reformens väg, är något skäl att afböja densamma. Tvärtom synes det mig fullt förenligt med denna kammars samhälls-

*Behörighet
för qvinna
att inväljas
i skolråd och
fattigvårds-
styrelse.
(Forts.)*

bevarande egenskaper och den uppfattning, som i allmänhet här är rådande, att man på ett försigtigt och varsamt sätt bör gå fram vid genomförande af reformer. Här hafva varit föreslagne och blifvit af Riksdagens kamrar beslutade reformer af vida större omfattning rörande qvinnan än den här är i fråga: Jag skall tillåta mig erinra om det förslag hvarigenom qvinnans myndighetsålder blef lika med mannens. Jag har icke förnummit, och säkerligen icke någon annan, att af detta förslags genomförande några vådor uppkommit. Qvinnan har visat sig fullkomligt lika så kompetent att sköta sina affärer, som mannen. Jag kan derföre icke neka, att det förefaller mig mycket egendomligt detta skäl, som lagutskottet anför i sitt betänkande för qvinnans olämplighet att deltaga i dessa förhållanden, att der kan förekomma pröfning af länehandlingar och dylikt. Den fråga, som föreligger, är helt enkelt den, att man icke skall vara förhindrad att utse en person till deltagande i dessa befattningar af den omständigheten att ifrågavarande person, om den eljes anses skicklig och lämplig, är qvinna. Sedan får det ju bero på de väljande sjelfva, om de vilja välja henne eller icke.

Lagutskottet säger att *äfven med nuvarande lagstiftning* icke saknats utvägar att för dessa verksamhetsarter åt de kommunala myndigheterna förvärfva qvinligt biträde, som just under denna frivillighetens form visat sig synnerligen värdefullt. Ingalunda vill jag underskatta den betydelse, som ligger i den hjälp och det biträde, qvinnan på sådant sätt har lemnat och lemnar, ty detta är erkändt från alla håll; men om nu så är, att man varit belåten med denna qvinnans verksamhet, är man väl derföre berättigad att i en sådan fråga komma endast med komplimenter och säga: detta är tillräckligt? Då är det efter mitt förmenande lämpligare och riktigare att söka komma till realiteten, hvartill ett tillfälle nu erbjuder sig, och erkänna qvinnans människovärde och höja henne från denna ställning såsom tjenande, der man finner henne lämplig. Man säger, och det har sagts af lagutskottet och medgifvits af den ärade talare, som öppnade debatten, med hvilken jag i öfrigt instämmer, att man icke har någon fullständig kännedom om, huru det skulle komma att resultera, om qvinnan finge tillträde till skolråd och fattigvårdsstyrelse. Jag har i detta afseende en olika uppfattning, och jag kan dervid stöda mig på hvad lagutskottet sjelft säger, ty lagutskottet erkänner i de mest vackra ordalag värdet och betydelsen af den frivilliga hjälp qvinnan uti ifrågavarande hänseenden lemnar. Jag tillåter mig fråga, om det finnes någon rimlig anledning att antaga, att den hjälp och det biträde, qvinnan skulle lemna under den föreslagna formen, skulle blifva sämre än under den gamla formen. Jag tror icke det. Men jag tror, att det är värdigt dem, som besluta i denna fråga, att erkänna qvinnans rätta ställning. Det är af detta skäl och på grund af de skäl, som förut anförts som jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts proposition och afslag å lagutskottets förslag.

Herr statsrådet Wennerberg: Jag anser mig skyldig att med några få ord vända mig mot de 2:ne talare, som onekligen i sak anfört det vigtigaste, som kunnat anföras mot Kongl. Maj:ts proposition.

Den ene var en talare på stockholmsbänken. Han gjorde Kam-
maren uppmärksam derpå, att det icke står något bestämdt om,
huru det skulle gå i afseende på skolråd och kyrkoråd, ifall qvinna
invaldes till ledamot af det förra. Jag är glad att icke behöfva upp-
taga denna invändning till besvarande, då den helt nyss blifvit be-
mött af en jurist. Deremot nämnde den ärade talaren, som i afseende
på förhållandena i Stockholm säkert har den största och rikaste
erfarenhet, framför någon annan i denna kammare, angående fattig-
vårdsstyrelsens sammansättning härstädes, att det väl vore fördelaktigt
att få in qvinnan i den territoriella fattigvårdsstyrelsen, men att det
förefunnnes betänkligheter mot att sätta henne in i fattigvårdsnämnden.
Jag tror helt visst icke, att det kommer i fråga att sätta henne i
nämnden, men skulle något sådant en gång hända, hafva helt visst
nu gällande åsikter om qvinnans duglighet blifvit så förändrade, att
hon då sitter der med full rätt. För öfrigt vill jag fästa uppmärk-
samheten derpå, att man här i Stockholm liksom på många andra
håll skridit fram på den väg, om hvilken man nu tyckes vara af så
skiljaktiga meningar i afseende på qvinnas lämplighet. Det heter
nemligen i instruktionen för församlingarnes fattigvårdsstyrelser: »till
ordningsmannabefattning må äfven qvinna kunna antagas.» Numera
är denna befattning utbytt mot rotemannabefattningen, men stadgan-
det har existerat och det har visat sig dugligt, och man har hört det
erkännandet, att qvinnan varit lämplig för ett sådant uppdrag. Och
kommer hon vidare att dertill begagnas, skall hon nog allt fortfaran-
de finnas därför lämplig. Derom är jag öfvertygad.

Den ärade ordföranden i lagutskottet påstod, att jag icke gjort
honom full rättvisa, då jag anförde, hvad han sagt såsom reservant
vid 1887 års riksdag, nemligen att han der anført blott *ett* skäl för
sin åsigt. Han påpekade genom uppläsning af hvad han yttrat, att
han till sin reservation sagt sig hafva många skäl, men det enda skäl,
han der utvecklade, hade afseende på tvånget. Ett annat skäl hade
sin grund i ett ärende, som var under Kongl. Maj:ts pröfning och
det kunde såsom tillfälligt naturligtvis icke mycket betyda.

Men om jag deri gjorde honom orätt, så gjorde han mig också
orätt, ty han läste icke upp ingressen till sitt anförande, der han
säger »icke för närvarande», och dessa ord har han derjemte kursiv-
verat, hvarigenom visar sig tydligt, att hans åsigt i frågan då var
den, att komme ett förslag i den vägen, som han kunde antaga, så
ville han vara med derom. Således är det icke värdt att tala om,
att man nu icke vill vara med om första steget, såsom det heter,
till att föra in qvinnan i kommunens angelägenheter. Jag kan icke
fatta annat än, att han säger så: för närvarande kan jag icke göra
det, och det af många skäl, men det hufvudsakliga skälet är tvånget.
Just med afseende på detta hans af mig i alla afseenden gillade
anförande, understödt af flere Kongl. Maj:ts befallningshafvandes och
konsistoriers yttranden, var det som Kongl. Maj:t gick den väg, den
kongl. propositionen visar, och tog bort tvånget.

Om den gifta qvinnan nämndes, att det skulle egentligen vara
hon, hvars biträde skulle vara af den största vikt. Ja, den gifta,

*Behörighet
för qvinna
att inväljas
i skolråd och
fattigvårds-
styrelse.
(Forts.)*

*Behörighet
för qvinna
att inväljas
i skolråd och
fattigvårds-
styrelse.
(Forts.)*

men enka blifna, qvinnan; i så fall skulle jag medgifva det. Den gifta qvinnan, ofta omgifven af en talrik familj och ej sin egen målsman, är icke fullt lämplig. Deremot har det visat sig, att såväl för skolrådet i dess angelägenheter den ogifta qvinnan som för fattigvårdsstyrelsen den gifta qvinnan, som blifvit lös från en mängd bestyr i hemmet, visat sig synnerligen duglig att der träda in och verka.

Det var en annan sak, som vidrördes, beträffande hvilken jag må säga, att, om mig skulle tillerkännas den äran att hafva kastat en profetisk blick in i framtiden, så har äfven den ärade ordföranden i lagutskottet försökt sig åt samma håll genom en profetia väl af mindre betydighet, men dock af den beskaffenhet, att man icke kan annat än fästa något afseende vid den. Han uppställde såsom en påtaglig svårighet, huru det skulle gå till vid val af ordförande. Detta är en sak, som här icke är i fråga att bestämma; men vill en gång en hel styrelse taga en qvinna till ordförande och derigenom erkänna hennes lämplighet dertill, — hvarför skulle det icke kunna gå för sig? Säkerligen hafva vi icke något att deraf befara. Jag erkänner mig ej kunna förstå den praktiska betydelse häraf, ty i de flesta landtkommuner torde det blifva högst sparsamt som qvinnan släppes in såsom ledamot. Deremot antager jag, att förhållandet blir annorlunda i städerna. Skulle hon der komma in, blir hon sannolikt i minoriteten, åtminstone i vår lifstid och säkerligen ännu längre. Vilja de öfriga ändock välja henne till ordförande, så låtom henne blifva det! Det är för öfrigt en sak, som Kongl. Maj:ts proposition icke torde hafva haft skäl att nu vidröra.

Slutligen en liten obetydlighet, som rör mig sjelf. Hvarför skall icke äfven jag få gifva en snärt? Här nämndes något om blomstermålningar. Om vår Herre begåfvat mig med någon liten förmåga att då och då bjuda buketter åt lagutskottet, så är skillnaden mellan dem jag bjuder och dem lagutskottets ärade ordförande så ofta bjuder mig och kammaren, att mina äro vuxna på egen torftig mark, medan han har fördelen att kunna bjuda på äkta klassiska buketter.

Herr Bergström: Herr Grefve och Talman! Jag kan icke tillerkänna någon annan än mig sjelf förmågan och rättigheten att utlägga mina yttranden. Således måste jag äfven i detta fall förbehålla mig ensam att gifva den rätta tydningen af hvad jag sagt och yttrat i denna fråga. Jag kan icke medgifva ens herr ecklesiastikministern den befogenhet i detta afseende, hvarpå han tyckes göra anspråk. För att visa hvad jag tänkt och sagt i denna fråga har jag skickat efter det embetsutlåtande, jag i egenskap af Kongl. Maj:ts befallningshafvande afgifvit öfver Riksdagens anhållan om framläggande af denna proposition. Och jag hoppas, att detta utlåtande skall hinna anlända, innan jag lemnar denna plats.

Emellertid måste jag säga, att mitt resonnement är följande. Man kan icke tillerkänna qvinnan rättighet att väljas in i ifrågavarande styrelse med mindre hon likställes med mannen derutinnan, att hon icke har rätt att annorledes än på grund af laga skäl afsäga sig

befattningen. Men å andra sidan, yttrade jag, kan och bör lagstiftaren i den mån vörda kvinnans tillbakadragenhet, att ingen kvinna mot sin vilja skall kunna dragas in i det kommunala lifvet. Det är med afseende å denna cirkelgång, hvori man vid den ifrågasatta lagstiftningen med nödvändighet råkar, som jag icke kan vara med om detta förslag.

Här äro nu handlingarne. Jag skall tillåta mig att läsa upp mitt embetsutlåtande, hvilket sålunda kommer att inflyta i protokollet. Det kan vara så mycket mer lämpligt, som de embetsmyndigheter, hvilka afgifvit infordrade underdåniga utlåtanden i ärendet, af herr ecklesiastikministern i hans anförande till statsrådsprotokollet betraktats mera från qvantitetens synpunkt, hvilken ju är likgiltig, än med afseende å vigten och beskaffenheten af de skäl de andragit för bifall till eller afslag å Riksdagens anhållan. Herr ecklesiastikministern har nemligen inskränkt sig till att sammanräkna, huru många myndigheter yttrat sig för hufvudsakligt bifall, för bifall med vissa modifikationer, för rent afslag och slutligen för väsentliga förändringar af hvad Riksdagen begärt.

I mitt embetsutlåtande har jag yttrat: »af den öfverläggning i Första Kammaren, som föregick fattandet af beslutet, att Riksdagen skulle till Eders Kongl. Maj:t aflåta skrifvelse af det innehåll, här ofvan är förmäldt, framgår, att icke allenast den ledamot af Kammarerna, som väckt förevarande fråga, utan äfven en annan ledamot, som med honom instämde, ansågo det falla af sig sjelf, att om, sedan gällande lagstiftning blifvit ändrad i den af Riksdagen förordade syftning, i kommunala angelägenheter röstberättigad kvinna invaldes till ledamot af skolråd eller fattigvårdsstyrelse, hon lika litet som till sådan befattning vald röstberättigad man skulle ega att afsäga sig uppdraget, med mindre hon för afsägelsen kunde åberopa laga skäl. Under förutsättning att äfven inom ifrågavarande rättsområde rättigheter böra motsvaras af skyldigheter, håller äfven eders Kongl. Maj:ts befallningshåfvande före, att, om behörighet att kunna inväljas i skolråd och fattigvårdsstyrelse skall röstberättigad kvinna tillerkännas, hon ock bör förklaras pligtig att, så vida hon icke har laga ursäkt, mottaga valet. Om än en eller annan af vårt lands i kommunala angelägenheter röstberättigade kvinnor icke skulle skygga tillbaka för konsekvensen af den valbarhet, som af Riksdagen ifrågasatts, så är dock eders Kongl. Maj:ts befallningshåfvande lifligt öfvertygad, att det vida största antalet kvinnor i vårt land för ingen del vill utsättas för eventualiteten att kunna mot sin vilja dragas in i det kommunala lifvet. En sådan qvinlig tillbakadragenhet synes lagstiftaren icke böra lemna utan afseende.» Detta måtte få gälla såsom en tolkning af hvad jag äsyftat redan då jag år 1887 egnade uppmärksamhet åt frågan.

Hvad beträffar buktkastningen från herr ecklesiastikministerns sida, så mottog jag den, såsom Kammarerna behagade erinra sig, med stor tacksamhet och till och med beledsagade min tacksägelse med en ödmjuk bugning.

Herr Billing: Herr greffe och talman, mine herrar! Såsom ordförande i ett domkapitel har jag haft anledning att yttra mig öfver

Behörighet för kvinna att inväljas i skolråd och fattigvårdsstyrelse.

(Forts.)

*Behörighet
för qvinna
att inväljas
i skolråd och
fattigvårds-
styrelse.*

(Forts.)

den del af frågan, som rör qvinnans plats i skolrådet. Mitt yttrande var mycket kort, blott dessa ord: »jag saknar tillräckliga skäl att afstyrka.» Detta korta anförande angifver, att jag icke hade några sympatier för förslaget, men att jag icke heller ansåg någon synnerlig fara vara med detsamma förenad. Jag betraktade hela frågan såsom en mycket liten och obetydlig fråga. Den långa diskussionen med de mycket starkt tilltagna argument, man här använt, har varit egnad att försöka öfvertyga mig om, att denna fråga vore större än jag antagit, och att under densamma måtte ligga dold en stor framtidsfråga. Jag skall dock häraf icke låta mig mycket beveka, då jag vet, att somliga frågor hafva stor materiel vikt, andra hufvudsaklig vikt såsom ämne för tal och föredrag. Men det är en punkt, som här blifvit påpekad utan att den, som jag tror, blifvit tillräckligt påaktad, och då det ligger vikt på densamma, har jag begärt ordet för att derpå fästa herrarnes uppmärksamhet. Det är den omständigheten, att i många församlingar kyrko- och skolråd äro förenade. Jag kan nämna, att i de allra flesta landsförsamlingar af det stift, der jag är biskop, äro kyrko- och skolråd förenade, och jag tror mig kunna påstå, att det skall vara ett ganska litet antal landsförsamlingar inom landet, der så icke är förhållandet. På denna omständighet har nu föreliggande lagförslag tydligen icke gjort tillräckligt afseende, ty det är icke sagdt, huru i sådant fall förhållas skall. Om i en församling tal blir om att invälja en qvinna i sådant skolråd, som är förenadt med kyrkoråd, är hon valbar eller är hon icke valbar? Inom församlingen kommer derom att uppstå tvist, och derom kommer tvist att föras inför domkapitlet. Jag tror icke, att det kan vara lämpligt att antaga en lag, som gifver bestämd anledning till sådana tvister; åtminstone kan icke så stor brådskas vara af nöden, att man bör antaga lagen, innan den uppenbara bristen varder afhulpen.

Det är särskildt på denna grund, som jag yrkar bifall till lagutskottets förslag.

Herr Wieselgren: Mot den siste ärade talaren ber jag att få påpeka, att så länge icke lagar och författningar medgifva qvinnans inväljande i kyrkoråd, kan enligt min uppfattning *icke någon tvist uppstå* i det af honom påpekade fallet.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr greffen och talmannen, att i afseende på nu förevarande punkt yrkats, dels att hvad utskottet deri hemställt skulle bifallas, dels ock att Kammararen, med afslag å samma hemställan, skulle bifalla Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition.

Derefter gjorde herr greffen och talmannen propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden samt förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Flere ledamöter begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i 1 punkten af sitt utlåtande n:o 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslår Kammaren utskottets hemställan och bifaller Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition;

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—57;

Nej—59.

2 punkten.

Herr Sjöcrona: Under återopande af den utgång den förra voteringen erhållit, anhåller jag få yrka afslag å lagutskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts nu ifrågavarande proposition.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr grefven och talmannen, att beträffande den nu föredragna punkten endast yrkats, att Kammaren, med afslag å utskottets deri gjorda hemställan, skulle bifalla Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets berörda hemställan och sedan på antagande af nyssnämnda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

*Andrad
lydelse af 38
§ i förord-
ningen om
kommunal-
styrelse i
Stockholm
den 23 maj
1862.*

3 punkten.

Utskottets hemställan förklarades besvarad genom Kammarrens föregående beslut.

4 punkten.

Utskottets hemställan bifölls.

Efter förnyad föredragning af Första Kammarrens tillfälliga utskotts den 1 och 2 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 4, i anledning af väckt förslag angående meddelande af föreskrifter för vissa näringsidkare att styrka sig ega kunskap i bokföring, biföll Kammaren utskottets i nämnda utlåtande gjorda hemställan.

---

*Om skott-
penningar
för björn
och varg.*

Föredrogs å nyo Första Kammarens tillfälliga utskotts den 1 och 2 innevarande mars bordlagda utlåtande n:o 5, i anledning af väckt förslag om skrifvelse till Konungen med anhållan, att skottpenningar för björn måtte upphöra att af statsmedel utbetalas samt att skottpenningarne för varg måtte höjas.

Friherre af Ugglas: Ehuru frågan kan synas obetydlig, anhåller jag likväl få säga några ord i afseende å densamma. För min del anser jag att skottpenningarne för dödande af rofdjur numera borde helt och hållet kunna upphöra. Det var helt annorlunda i förra tider, då dessa djur mera allmänt förekommo öfver hela landet, men numera torde det vara bäst att lägga afgörandet, huruvida skottpenningar skulle förekomma eller icke, uti landstingens hand, utan att statens bistånd dervid borde tagas i anspråk. Jag vill sålunda instämma i den delen af herr Tamms förslag, som går i den riktning att skottpenningar för björn måtte upphöra att af statsmedel utbetalas, men kan deremot icke finna något skäl att höja skottpenningarne för varg från 25 till 50 kr. eller med hundra procent.

Man ser af de vid herr Tamms motion fogade tabeller, att vargarnes antal minskats mera än björnarnes, ty under sista 10-års perioden åren 1877—86 dödades i Sverige 33 vargar, deraf icke fullt 1 % faller på landskapen söder om Vermland, Dalarne och Norrland, under det att de fälda björnarnes antal under samma år uppgick till 42. Således hafva vargarne med de premier, som funnits, nästan utrotats eller åtminstone försvunnit från de sydligare delarne af landet. Man hör ju äfven från Norrland icke klagas särdeles öfver att de göra någon betydligare skada, åtminstone icke större än järfven, för hvilken dödande skottpenningarne dock endast äro 10 kr. under det man nu velat höja skottpenningarne för varg till 50 kronor.

Dessutom vill jag fästa uppmärksamheten derpå, att lapparne visst icke behöfva några premier för att döda vargen, som är en af deras värsta fiender, enär han förstör och skingrar deras dyrbaraste egendom renhjordarne, och vi hafva också många exempel på att vargen med lätthet upphinnes och dödas af lappen på skidor, och detta komma de tvifvelsutan att fortfarande göra till och med utan några skottpenningar.

Jag yrkar på grund häraf bifall till herr Tamms förslag i hvad angår skottpenningarnes borttagande för björn, men afslag i afseende å förhöjningen deri i afseende å varg.

Herr Tamm Hugo: Jag tror icke att hvad af den siste talaren anfördes, nemligen att ett färre antal vargar skjutits under en viss period är något bevis för att vargarnes antal minskats. Det, som i sådant fall skulle bevisa något, vore, om de anstält mindre härjningar än förut. Detta är dock icke fallet, utan rofdjurens förödelser tyckas nu vara ungefär lika som förut, hvarför man torde få antaga att deras antal är temligen konstant. Den föregående talaren uppstälde mot mitt förslag, att landstingen numera borde öfvertaga denna premiering, men för min del får jag säga, att jag har svårt inse lämpligheten häraf. Till hvilket landsting höra de kringströfvande lapparne,

på hvilkas mark vargarne egentligen anställa förödelse och hålla sig? Dessutom äro ju lapparne, så att säga, stälda under hela svenska folkets skydd. Den skada, vargen gör för dem, består icke endast i den direkta förödelse han anställer genom att döda deras rendjur, utan ännu mera derigenom att han sprider renarne kring hela bygden. I fjor antogo vi här den så kallade lapplagen, för att derigenom söka göra ett slut på de ständiga striderna mellan den bofasta befolkningen och lapparne. Hvad som mest bidrager till underhållandet af dessa stridigheter är just renarnes kringströfvande, och detta förorsakas i stor grad af vargarnes förföljelser, som göra det omöjligt för lapparne att hålla i hop sina renar.

Vill man gifva lapparne någon verklig hjälp i detta hänseende, tror jag det lämpligaste sättet är att uppmuntra till utrotandet af denna deras värsta fiende, vargen, genom skottpenningarnes höjande. Det är nog en sanning, att lapparne på sina skidor kunna löpa fatt och döda en eller annan varg, men jag tror att det skulle vara ett vida verksammare medel, om man genom skottpenningarnes höjande kunde uppmuntra till ungarnes och boens uppletande.

Min tanke är att detta skulla vara en god sak, och af denna anledning anhåller jag om bifall till utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de derunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt och sedan derpå att kammaren skulle afslå utskottets hemställan, i hvad den afsåge belöning för dödande af varg, men bifalla samma hemställan i öfrigt; och förklarades den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Jemlikt stadgandet i 3 mom. af 63 § riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas medkammaren.

Herr *Tham, Wilhelm*, afgaf en af honom och herr *Stridsberg* undertecknad motion, n:o 53, angående skrifvelse till Konungen med anhållan om framläggande af förslag till ändring af 22 § i förordningen angående patent den 16 maj 1884.

Denna motion blef på begäran bordlagd.

Upplästes ett inlemnadt läkarebetyg, så lydande:

Att herr erkebiskopen m. m. *A. N. Sundberg*, som de sista båda veckorna varit och ännu är under min behandlig, för sin sjukdom ej ännu kan företaga resan till Stockholm för att deltaga i Riksdagens förhandlingar, intygar

Upsala den 7 mars 1889.

O. U. Petersson,
Medicine e. o. Professor.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Andersson, Gustaf*, under nio dagar från nästkommande måndag samt herr *Sandberg* under fjorton dagar från och med den 14 i denna månad.

Kammaren åtskildes kl. 2,20 e. m.

In fidem
A. von Krusenstjerna.
